

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met
gedenkkapel en verlaten vooroorlogse
site in Ieper (Boezinge)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten
vooroorlogse site, Ieper (Boezinge), Ravestraat 24 – Monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/33011/124.1

Pol Vanneste

02/04/2019

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	5
1.1.	Situering	5
1.2.	Historisch overzicht	5
1.2.1.	De hoevesite voor de Eerste Wereldoorlog	5
1.2.2.	De hoevesite tijdens de Eerste Wereldoorlog: " <i>Ferme des paratonnerres</i> " ..	8
1.2.3.	Toestand van de hoeve na de oorlog	14
1.2.4.	De terugkeer van de bewoners	16
1.2.5.	Behoud van de verlaten vooroorlogse site door een ex situ-wederopbouw ..	16
1.2.6.	De Franse begraafplaats tegenover de hoeve	17
1.2.7.	De wederopbouw	18
1.2.8.	Toevoegingen uit de periode 1935-1955	20
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	23
1.3.1.	De verlaten vooroorlogse hoevesite	23
1.3.2.	De wederopbouwhoeve van 1921-1922.....	24
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	34
1.4.1.	De verlaten vooroorlogse site met aansluitend historisch tuinperceel en boomgaardperceel	34
1.4.2.	De wederopbouwhoeve	35
2.	Evaluerend gedeelte	35
2.1.	Situering binnen het oeuvre van de Ieperse architect Cyrille Schmidt.....	35
2.1.1.	Beknopte biografie van Cyrille Schmidt (1877-1954)	35
2.1.2.	Cyrille Schmidt: een architect gespecialiseerd in hoevebouw	36
2.1.3.	Gebouwenconfiguratie van de hoeves gebouwd door Cyrille Schmidt	37
2.2.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	39
2.2.1.	Culturele waarde	39
2.2.2.	Historische waarde	39
2.2.3.	Archeologische waarde	40
2.2.4.	Architecturale waarde	40
2.2.5.	Artistieke waarde	41
2.2.6.	Volkskundige waarde	42
2.3.	Motivering van het type bescherming	42
2.4.	Motivering van de afbakening van de bescherming	42
2.5.	Juridische toestand	43
2.5.1.	Onroerend Erfgoed:	43
2.5.2.	Ruimtelijke Ordening:	43
2.5.3.	Natuur en Bos:	43
2.5.4.	Landbouw en Visserij:	44
2.5.5.	Water:	44
2.5.6.	Landinrichting/ andere projecten:	44
3.	Beheersvisie	44
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	44
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed	44
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	45
4.	Bronnen	45
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	47
5.1.	Omgevingsplan	47
5.2.	Fotobijlage	47

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

5.3.	Cultuurgoederen	47
5.4.	Documentatie	47
5.5.	Criterionota	47
5.6.	Historische nota	47

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

De hoeve behoort tot het thematisch beschermingspakket over wederopbouwarchitectuur, met name wederopbouwhoeves in de Verwoeste Gewesten van West-Vlaanderen. Het thematisch beschermingspakket van de wederopbouwhoeves wordt toegelicht in een criterianota (bijlage 5.5.). De historische context van de wederopbouwhoeves wordt geduid in een historische nota (bijlage 5.6.).

1.1. Situering

De hoeve is gelegen aan de Ravestraat. Deze straat met grotendeels landelijk karakter loopt van noord naar zuid, van de Steenstraat (grondgebied Zuidschote) naar de dorpskern van Boezinge.

De straat met licht gebogen tracé loopt parallel met en ten westen van de Diksmuidseweg (vroegere steenweg Lizerne-Boezinge) en het kanaal Ieper-IJzer. De afstand van Ravestraat 24 tot de Diksmuidseweg is in vogelvlucht iets meer dan een halve kilometer, van daaruit is het nog eens enkele honderden meter tot aan de kanaaloever. Zowel steenweg als kanaal speelden een belangrijke rol tijdens de Eerste Wereldoorlog, en vormden beide gedurende een andere periode van de oorlog de frontlijn. Afhankelijk van de periode lag de hoeve 'Madelstede' dichterbij of verder van de frontlijn. Door de inschakeling van de hoeve in het oorlogsgebeuren vormt het verlaten vooroorlogse hoeveperceel met bewaarde footprint een belangrijke getuige van de Eerste Wereldoorlog. Ook de vooroorlogse, gietijzeren hekken, die nog steeds de toegang tot de oude hoevesite markeren, vormen een historische reminiscentie. Door haar geschiedenis en rol tijdens de oorlog herinnert de hoeve ook aan de verdwenen Franse begraafplaats aan de overzijde van de straat.

De vooroorlogse hoevesite bleef bewaard als een onbebouwd weideperceel, net omdat de hoeve 'Madelstede' in 1921-1922 heropgebouwd werd op het perceel ten zuiden ervan.

De toegang tot de wederopbouwhoeve wordt bepaald door een kapel met aansluitende toegangspoort. Ook de iconografie van de glasramen in de kapel verwijst naar de twee wereldoorlogen, meer bepaald naar het oorlogsleed van de militairen en de (dreigende) vernietiging van de hoeve.

Bij de kapel is een cultuurgoed opgenomen. De opname van dit cultuurgoed wordt besproken en gemotiveerd in bijlage 5.3. Cultuuroederen.

Vandaag functioneert de hoeve niet meer als landbouwbedrijf. De boerenwoning is nog bewoond. De schuur en stallen fungeren als bergruimte. Bij deze hoeve zijn er geen recente loodsen.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. De hoevesite voor de Eerste Wereldoorlog

De hoevesite is aangeduid op de Ferrariskaart (1770-1778), als een niet omwalde site met twee losse bestanddelen met parallelle opstelling (**5.4., figuur 3**). Deze eerder bescheiden hoeve was licht achterin gelegen tegenover de straat, tussen boomgaarden. Het ontbreken van een omwalling is merkwaardig, gezien dit in de omgeving algemeen was. De verspreiding van omgrachte hoeves maakt duidelijk dat de streek in de late middeleeuwen reeds volledig ontgonnen was. De hoeve 'Madelstede' is dus vermoedelijk ontstaan na de middeleeuwen, maar vóór de opmaak van de Ferrariskaart. Ten oosten van de vooroorlogse hoevesite is er echter een aanwijzing van een verdwenen hoevesite met

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

enkelvoudige walgracht.¹ Eigenaardig genoeg is deze walgracht (zonder bebouwing) niet aangegeven op historische kaarten. Een L-vormig restant van een walgracht ten oosten van de verlaten vooroorlogse site is wel aangeduid op de stafkaart van 1981 (**5.4., figuur 11**). Indien dit restant in 1981 nog bewaard was, verdween het daarna door de ruilverkaveling.

Op het Primitief Kadasterplan (1830-1834, **5.4., figuur 4-5**) paalt het hoeveperceel ten westen aan de straat, wat vermoedelijk wijst op een foute kartering van de Ferrariskaart. Drie losse hoevebestanddelen zijn U-vormig opgesteld. De open zijde van deze erfconfiguratie is naar het westen, en dus naar de straat gericht. Tevens zijn ten noordwesten en ten oosten van de U-vormige bebouwing enkele kleinere (nuts)gebouwtjes gekarteerd. Ten zuiden van de hoevegebouwen bevindt zich het rechthoekige perceel 372, iets kleiner dan het erfperceel, dat wellicht een tuin was.² Ten zuidoosten van de hoevesite is een vierkante poel aangeduid, waarschijnlijk een drenkplaats voor koeien. Op de Poppkaart (1842-1879, **5.4., figuur 6**)³, de Vandermaelenkaart (1846-1854, **5.4., figuur 7**) en Militaire Topografische kaart (opname 1873, **5.4., figuur 8**) wordt ongeveer dezelfde gebouwenconfiguratie weergegeven. Op deze twee laatste kaarten wordt de poel iets groter en ronder afgebeeld. De Vandermaelenkaart en de kaart van 1873 tonen een grote rechthoekige weide rond de hoeve en het tuinperceel.

Tussen de jaren 1830 (Primitief Kadasterplan) en 1893 wijzigde de hoeveconfiguratie niet. In dat laatste jaar noteerde het kadaster echter de vergroting en samenvoeging van gebouwen. Zo trok men het gebouw ten noorden van het erf door tot aan de straat, waardoor een klein gebouwtje al dan niet werd afgebroken en geïncorporeerd. Ten noorden van dit gebouw kwam er een gebouw bij, met incorporatie van een bestaand gebouwtje. Ook werd ten oosten van de U-vormige hoeve-opstelling een tweede klein gebouwtje opgericht. Eigenaar in 1893 was de rentenier Deschodt-Baelde uit Boezinge.⁴

Aan dit bouwkundig verhaal kan ook de geschiedenis van de familie Vandenberghe gekoppeld worden. In 1910 verhuisde Camiel Vandenberghe (Werken, 1857 – Boezinge, 1935) met zijn kroostrijke gezin van de hoeve Oude Vladslostraat 1 in Werken (Kortemark) naar de hoeve aan de Ravestraat 24 in Boezinge. Camiel vestigde zich als pachtboer in de Ravestraat, terwijl zijn oudste dochter de hoeve in Werken verder uitbaatte.⁵

Volgens het kadaster was de renteniersfamilie Deschodt nog steeds eigenaar in 1914. In dat jaar werden een aantal kleine gebouwtjes opgericht of samengevoegd tot één gebouw, en wijzigden de perceelsgrenzen. De gebouwtjes ten oosten van de hoeveconfiguratie werden samengevoegd tot één groter gebouw, ten zuiden kwamen er twee gebouwtjes bij.⁶ De in 1914 gewijzigde hoeveconfiguratie werd de referentietoestand bij de *wederopbouw door de staat* na de oorlog. Bij dit wederopbouwstelsel, ingevoerd in januari 1920, mocht de kost van de wederopbouw de waarde van de hoeve in 1914 niet overschrijden (principe van de gelijkwaardigheid). Daartoe werd op 13 september 1920 door de Oostendse architect Charles Pil een grondplan van de volledige hoeve en de opstand van de koeienstal in blauwdruk opgemaakt (**5.4., figuur 16-17**).⁷

¹ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 277.

² De 'opvolger' van dit perceel wordt op de aanwijzende tabel van 1928 nog omschreven als tuin. Zie: KADASTERARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1928/37.

³ De Poppkaart geeft reeds de straatnaam "Raevestraat" aan.

⁴ KADASTERARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1893/3.

⁵ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 275.

⁶ Het kadaster geeft nog steeds "Deschodt-Baelde Jules rentenier Boesinghe" aan. Ook in 1928 zal dit nog het geval zijn. Via vererving zou de hoeve daarna bezit worden van de Ieperse familie Snick door het huwelijk in 1896 van dochter Irma Deschodt met Arthur Snick. Volgens Degrande is de kapel in 1922 opgericht als dank voor de behouden thuiskomst van zonen van de pachter en van eigenaar Snick. Zie: KADASTERARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1914/7, 1928/37; DEGRANDE 2012, 92.

⁷ De eerste blauwdruk is getiteld "gemeente Boesinghe - eigendom van meneer Jules Deschodt". De tweede blauwdruk geeft de opstand ("voorgevel" of erfzijde) van de koeienstal, het grondplan (ook van de beerputten) en de dwarsdoorsnede. Deze gegevens kunnen jammer genoeg niet vergeleken worden met vooroorlogse foto's van de hoeve. Zie: familiearchief.

Deze plannen verduidelijken het grondplan zoals dat kadastraal geëvolueerd was in 1893 en 1914, en de diverse functies van de vooroorlogse hoeve:

- het erf werd gekenmerkt door een U-vormige opstelling van drie vrijstaande hoofdgebouwen. Centraal op dit erf was een ruime mestput ingericht,
- de onbebouwde zijde van de U-opstelling was naar de straat gericht,
- een omheining (onduidelijk of het om een haag, een hek of een muur ging) verbond de gebouwen aan de straatzijde en bevatte twee poorten,
- aan de noordzijde van het erf bevond zich de boerenwoning met geïncorporeerde paardenstal (gebouw A). De paardenstal nam de noordwestzijde van het gebouw in, waardoor de zijgevel ervan aan de straat paalde. Tussen de paardenstal en het huis vormden de "houtstal", het "ala(a)mkot" en het buitentoilet een buffer. Het eigenlijke huis bestond van west naar oost grosso modo uit de keuken, de "huisplaats", de beste kamer en de voutekamers,
- ten oosten van het erf bevond zich de koeienstal (gebouw C) van anderhalve bouwlaag onder zadeldak: het centrale voederkot (waaronder de beerputten) is links en rechts geflankeerd door een stal. Boven de deur van het voederkot gaf een laaddeur toegang tot de ruime laadzolder,
- ten zuiden van het erf bevond zich de dwarsschuur (gebouw D) met van west naar oost drie tasruimtes, onderbroken door twee schuurdoorritten met dorsvloer, en een wagenhuis. Achteraan sloten twee kleine "kafkoten" aan,
- aan de buitenzijde van deze U-vorm bevonden zich een aantal kleinere, vrijstaande nutsgebouwen. Ten noorden van de paardenstal was er een ommuurd of omhaagd perceeltje met een kleine mestput. Hierbij aansluitend bevond zich ten noorden van de woning een multifunctioneel gebouwtje (B) met van west naar oost "zwijnstal" (met deur naar genoemd perceel, mogelijk bedoeld als varkensuitloop), vier "zwijnkoten" met centrale gang, "kernkeuken" (een melkhuis met boterkarn) en smallere bakoven met aansluitend "koelkot",
- in de noordoostelijke hoek van de woning en de koeienstal bevond zich de vrijstaande aardappelkelder (gebouw G),
- ten noorden van de koeienstal was er een kalverstal met geïncorporeerde "kachtelstallen", een "werkwinkel" en een "voiturenstal" (gebouw F),
- ten zuiden van de schuur bevond zich een derde mestput en een halfopen gebouwtje (gebouw H) met "kalverslogie" (kalverkot) en "houtlogie" (houtkot),
- tot slot was er ten zuidoosten van de schuur een wagenhuis met "ala(a)mkoten".

Zoals blijkt uit het kadastronderzoek evolueerde de hoeve eind 19de eeuw en begin 20ste eeuw van een eenvoudige U-vormige opstelling naar een hoeve met allerlei bijgebouwen voor specifieke functies. Deze aanpassingen beantwoordden aan de evolutie naar meer hygiëne van het landbouwbedrijf.

Uit het kadastronderzoek en uit dit plan blijkt dat er vóór de oorlog geen kapel was. Merkwaardig genoeg gaf dit plan de poel niet aan, maar misschien had deze weinig belang in het kader van een schadevergoedingsdossier. De huidige L-vormige vijver ten zuidoosten van het historische tuinperceel is gegroeid uit deze poel. Anders dan in 1893 is de vijver op de mutatieschetsen van 1914 niet aangegeven, mogelijk vanwege het geringe financiële belang. Omdat de vijver niet rond (een deel van) de hoevegebouwen loopt, is de term omwalling, wal of omgrachting typologisch niet aangewezen.

Van de vooroorlogse hoeve is geen naam gekend. De benaming 'Madelstede' is afgeleid van de naamsteen in de straatgevel van de boerenwoning (wellicht jaren 1920). Deze wordt herhaald boven de toegangspoort (circa 1940). Ook in het wederopbouwdossier van de Dienst der Verwoeste Gewesten werd de hoeve reeds "Maadelstede" genoemd.⁸ Etymologisch betekent Madelstede "voornaamste woonhuis van een overledene met een deel lands als voordeel van den jongsten zoon".⁹

⁸ ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL, Dienst der Verwoeste Gewesten, nr. 4308.

⁹ VERDAM 1976, 342.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

1.2.2. De hoevesite tijdens de Eerste Wereldoorlog: "Ferme des paratonnerres"

De hoeve 'Madelstede' werd tijdens de Eerste Wereldoorlog "Ferme des Paratonnerres" genoemd. Deze benaming, als "Pachthof Donderscherm" vertaald op een prentbriefkaart, verwijst naar bliksemafleiders op het huis en de nutsgebouwen.¹⁰ Ze komt vrij vaak voor in oorlogsdagboeken. Zo vermeldde de Bretoense legerarts Raoul Nel de "Ferme des Paratonnerres" of "Ferme des Territoriaux" vijf keer in zijn oorlogsverslag *Boesinghe ou les Combats de la 87e Division Territoriale sur l'Yser* van 1922. Enkele keren noemde hij ze ook "Ferme des Quatre Paratonnerres".¹¹ De eerste keer gaf hij de hoevenaam aan op een 'loopgravenkaart' die de situatie op 5 mei 1915 weergaf (**5.4., figuur 20**).¹² Het Franse toponiem "Ferme des Paratonnerres" werd overgenomen op Britse, Duitse en Belgische loopgravenkaarten, zoals deze van 6 maart 1918 (Brits), 20 april 1918 (Duits) en 29 april 1918 (Belgisch) (**5.4., figuur 25-27**). Vooral tijdens en na de Tweede Slag bij Ieper (22 april-24 mei 1915) lag de hoeve dicht bij de frontlinie.

Het bewogen oorlogsverhaal van de hoeve en haar bewoners begint reeds bij de groeiende dreiging in het Ieperse. Het onderbrengen van de jongste kinderen in het 'veilige' Werken (twintig kilometer ten noordoosten van Boezinge) zou leiden tot een jarenlange scheiding van het pachtersgezin. Omdat een Duitse doorbraak via het zuidelijker gelegen Ieper gevreesd werd, bracht vader Vandenberghe de jongsten rond 20 oktober 1914 (tijdens de Eerste Slag bij Ieper) naar de hoeve in Werken, waar zijn oudste dochter woonde. Met veel moeite geraakten zij dóór de linies tot Werken, dat inmiddels toch in Duitse handen was (de Duitsers naderden ook vanuit het noorden). Het oorspronkelijke plan van vader Camiel om daarna zelf terug te keren naar zijn hoeve in Boezinge was echter onmogelijk. Na het Duitse bevel in juli 1917 om Werken te verlaten trok Camiel met de jongste kinderen naar Sint-Andries (Brugge).¹³

1.2.2.1. De Eerste Slag bij Ieper

Intussen overspoelden vluchtelingen Boezinge. Een eerste golf in september 1914 kwam uit Mechelen en buurdorpen.¹⁴ Toen in Roeselare - slechts 20 kilometer ten oosten van Boezinge - op 19 oktober 1914 ("Schuwe Maandag") tientallen burgers doodgeschoten en huizen in brand gestoken werden bij een Duitse wraakactie, werd Boezinge overspoeld door een tweede golf van vluchtelingen afkomstig uit de dorpen ten oosten van Boezinge.¹⁵

De frontlijn (de zogenaamde Ieperboog) was na de Eerste Slag bij Ieper (19 oktober tot 22 november 1914) vastgelopen ten oosten van Boezinge, in vogelvlucht tot op twee kilometer van de hoeve verwijderd. Vanaf 27 oktober 1914 werd de kerktoeren van Boezinge het mikpunt van Duitse beschietingen. Na hevige bombardementen van het dorp vluchtten veel inwoners op 20 november 1914 naar de streek rond Poperinge.¹⁶ Toch bleven heel wat Boezingse landbouwers aanvankelijk op hun hoeve om hun velden te bewerken. In de overtuiging dat de storm niet al te lang zou duren, "doorstonden [zij] maandenlange inkwartieringen, plunderingen en opeisingen."¹⁷ Net zo min als de militairen konden zij zich

¹⁰ Deze bliksemafleiders werden geplaatst in 1911 nadat zeven Boezingse hoeves door een hevig onweer in de vlammen waren opgegaan. Zie: VANDENBERGHE 1989; Prentbriefkaart in familiearchief.

¹¹ Er bestond ook een "Ferme des Quatre Paratonnerres" in Lampernisse of omgeving. Zie: *Médecins de la Grande Guerre - Portrait du Dr Maubille par son arrière petit-fils Noël Nicolas* [online], http://www.1914-1918.be/docteur_maubille.php (geraadpleegd op 7 maart 2019).

¹² Alhoewel Boezinge niet aan de overstromde IJzervlakte of in het overstromingsgebied bij het kanaal Ieper-IJzer (tussen Fort Knokke en Noordschote) lag, associeert Nel de gevechten rond Boezinge met de IJzer. De titel van zijn werk vormt daar een illustratie van, maar ook het feit dat Nel het kanaal Ieper-IJzer systematisch "Canal de l'Yser" noemt. Zie: NEL 1922, 236, 247, 249, 257, 264, 288-289.

¹³ "Te voet naar Werken, we liepen recht in de armen van de Duitsers. Natuurlijk wisten we toen nog niet dat de Duitsers al heel dicht bij Diksmuide waren." Zie: DEWILDE & GOEMAERE 2010; VANDENBERGHE 1989.

¹⁴ BACCARNE & STEEN 1979, 53-55.

¹⁵ Inwoners van Poelkapelle, Langemark, Passendale, Westrozebeke (...) wilden niet hetzelfde lot ondergaan en vluchtten op 20 oktober naar het westen. Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 55-59.

¹⁶ BACCARNE & STEEN 1979, 125.

¹⁷ BACCARNE & STEEN 1979, 89.

een stellingenoorlog inbeelden. Na de Eerste Slag bij Ieper was het tot half april 1915 'vrij rustig' in het gebied. Burgers wachtten af in hun beschadigde huizen of keerden na een korte vlucht in december 1914 terug. Huizen werden opgeknapt en men dreef handel met de militairen.¹⁸ Toch was het er geen pretje. Alleen al door een tyfusepidemie in de eerste maanden van 1915 stierven meer dan 20 inwoners.¹⁹

Ook het uitbaten van de grote hoeve aan de Ravestraat was niet zonder risico. De hoeve, waar moeder Vandenberghe (overleden op 5 februari 1915) samen met vier van de kinderen was blijven wonen, werd voortdurend overhoop gehaald door Franse militairen. De kinderen werden meer dan eens opgepakt op beschuldiging van spionage. Nadat de Fransen een schoorsteen van de "*Ferme des Paratonnerres*" hadden geraakt, werd een zoon door de Fransen van het dak gehaald, nog voor hij de schade kon herstellen. Na verhoor in Woesten werd hij bestraft met drie dagen gevangenis in Veurne.²⁰

1.2.2.2. De Tweede Slag bij Ieper

De Tweede Slag bij Ieper (22 april-24 mei 1915) bracht de frontlinie tot tegen de hoeve. Deze Duitse poging om een bres te slaan in de geallieerde verdediging en zo Ieper te veroveren werd ingezet met een verrassingsaanval met chloorgas. Het gas werd op 22 april 1915 om 17u gelost uit cilinders die over een afstand van 7 kilometer waren ingegraven in de Duitse frontlijn tussen Steenstrate (gehucht op de grens van Bikschote en Zuidschote) en Schreiboorn (tussen Langemark en Poelkapelle). De lichte noordoostenwind blies het gas in de richting van de Franse loopgraven.²¹ Door het verrassingseffect en hun op gas voorziene uitrusting konden de Duitse militairen Franse posities innemen. Aan de noordzijde bij Steenstrate hielden de Belgen en de Fransen wel grotendeels stand door de vijand in de flank te beschieten. Bij het invallen van de duisternis slaagden de Duitse divisies erin om het kanaal Ieper-IJzer over te steken bij het gehucht Lizerne (Zuidschote) en ietwat zuidelijker bij het Sas van Boezinge. Hier stokte de Duitse voortgang echter. De Duitsers groeven zich in bij de steenweg Lizerne-Boezinge (huidige Diksmuidseweg), tussen het Sas en de "*Ferme des Paratonnerres*".²² De Franse en de Duitse commandoposten waren tegenover elkaar gelegen aan beide zijden van de steenweg, respectievelijk in de "*Ferme des Paratonnerres*" (ten westen van de weg) en het "*Maison du Collègue*" (ten oosten ervan).²³ De overgebleven Franse artillerie bij de "*Ferme des Paratonnerres*" werd slechts op het nippertje niet veroverd, doordat de Duitsers op de eigen manschappen schoten.²⁴

Op 23 april namen Duitse militairen de "*Ferme des Paratonnerres*" in. Tot hun verwondering vonden ze er geen Franse militairen meer, maar wel de bewoners in de kelder. Ze werden met de handen op het hoofd op het erf gejaagd en zouden door de Duitsers naar het oostelijk gelegen Houthulst gebracht worden. Om tijd te winnen vroegen de Vandenberghes om nog een nacht op de hoeve te mogen blijven. Bevreesd voor Franse tegenaanvallen gingen de Duitsers akkoord. Bewoners en Duitsers kropen "*onder de gewelven van de paardenstal*".²⁵ Na korte tijd trokken de Duitsers zich echter plotseling terug "tot in de loopgraven die ze 's nachts hadden gegraven langs de weg Lizerne-Boezinge". Omdat het zwaartepunt van de gevechten op 23 april bij het gehucht Lizerne (Zuidschote) meer naar het noorden lag, was de mankracht niet meer beschikbaar "om

¹⁸ De pastoor en de kloosterzusters speelden een voorbeeldrol, zowel in vluchten als terugkeren. Op 14 december 1914 keerden zij terug naar Boezinge. Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 115, 125.

¹⁹ BACCARNE & STEEN 1979, 120-121.

²⁰ Datum onbekend, voor 22 april 1915. Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 59-60 & 77-78; VANDENBERGHE 1989.

²¹ CHIELENS 2006, 25-30.

²² BACCARNE & STEEN 1979, 154, 158-160.

²³ Op de "*Ferme des Paratonnerres*" bevond zich "*le PC du commandant de 76e territorial, au moment critique de l'avance des Allemands*". De 'collegiale' Franse benaming "*Maison du Collègue*" werd nadien behouden op loopgravenkaarten, ook als het huis of de hoeve niet langer in Duitse handen was. Zie: NEL 1922, 247, 249.

²⁴ "*Franse kanoniers staken reeds de handen omhoog, wanneer zij gered werden door het Duitse geschut dat in de rangen van eigen volk schoot.*" Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 164.

²⁵ BACCARNE & STEEN 1979, 206.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

Paratonnerre en de andere meer zuidelijk en westelijk gelegen hoeven te veroveren".²⁶ Lizerne, op 24 april veroverd door de Duitsers, werd op 27 april door de Fransen heroverd met de hulp van de Belgische artillerie. Bij die herovering kwam de Noord-Franse militair Alphonse Félix Allo van het "418 Régiment d'Infanterie" om. Bij de hoeve Ravestraat 17 (overzijde van de hoeve Ravestraat 24) is aan een oude olm een gedenkkruis bevestigd voor Germain Allo, wellicht één en dezelfde persoon als Alphonse. Vóór de repatriëring van zijn lichaamsresten, lag Allo begraven tegenover de hoeve 'Madelstede'. Dit kan er op wijzen dat de begraafplaats bij de hoeve reeds in april 1915 in gebruik was. Op deze begraafplaats werden er in totaal 113 Franse militairen en ook 13 Britten begraven.²⁷

Na 23 april 1915 kwamen er geen Duitsers meer op de hoeve. Op 24 april verlieten de bewoners toch nog de hoeve op Frans bevel.²⁸ De Vandenberghe volgden de vluchtelingenstroom naar Poperinge, van waar ze met de trein naar Normandië reisden.²⁹

Een Duitse luchtfoto van 28 april 1915 (**5.4., figuur 18-19**) toont het gebied ten westen van het kanaal Ieper-IJzer.³⁰ Vooral de zone tussen het kanaal en de steenweg Lizerne-Boezinge is bezaaid met bomtrechters. Ook vanaf de steenweg tot in de weides ten noordoosten van de "*Ferme des Paratonnerres*" zijn er een aantal bomtrechters. Toch lijkt de dakenstructuur van het volume met paardenstal en boerenwoning ten noorden, en de koeienstal ten oosten nog intact. De schuur ten zuiden is echter niet (meer) afleesbaar op de luchtfoto.

Bijna drie weken later - op 16 mei 1915, de dag van de nieuwe, dit maal succesvolle Franse tegenaanval - beschrijft de Bretoense legerarts Raoul Nel de Franse linie als "*une seule ligne de tranchées*" (loopgraven), die evenwijdig met het kanaal vanaf de weg Zuidschote-Lizerne (Zuidschotestraat, ten noorden van de hoeve) tot aan "*Paratonnerres*" liep (**5.4., figuur 21**). Achter de "*Ferme des (quatre) Paratonnerres*", waarvan enkel nog de muren bewaard waren, fungeerde een in de aarde uitgegraven "*abri*" als commandopost. Een haag camoufleerde ook nog eens deze schuilplaats.³¹ Naast de loopgraven legden de Fransen ook een netwerk van "*grands boyaux*" - smalle en bochtige verbindingsgangen - aan, zoals de "*boyau du Collègue*" bij de "*Ferme des Paratonnerres*".³² Dergelijke diagonale verbindingsgang is op de luchtfoto van 28 april 1915 (**5.4., figuur 18-19**) afleesbaar in het weideblok ten zuiden van de hoeve.³³ Aan de andere kant van de eerste linie (weg Lizerne-Boezinge) was de Duitse commandopost nog steeds ondergebracht in het "*Maison du Collègue*".³⁴

Door de verdrijving van de Duitsers op 16 mei 1915 naar de oostelijke oever van het kanaal Ieper-IJzer begon een (nieuwe) jarenlange patstelling. Bijna nergens aan het westfront lagen de vijandelijke loopgraven zo dicht bijeen als aan het front bij het Sas van Boezinge. Het water van het kanaal vormde er de enige, natuurlijke verdediging tussen beide linies.³⁵ De frontlijn lag nu in vogelvlucht op 800 meter van "*Ferme des Paratonnerres*" verwijderd.

²⁶ Lizerne werd veroverd door het RIR 215, de Duitse divisie die ook de "*Ferme des Paratonnerres*" had ingenomen. Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 206.

²⁷ Germain Allo komt niet voor in de officiële lijsten van gesneuvelden, maar mogelijk is er een verwarring met Alphonse Felix Allo. Dit kruis met opschriften "*RIP*" (bovenaan), "*Germain Allo*" (in het midden) en "*1914-18*" (onderaan) werd na de oorlog in beton gegoten door pachter Maurits Vandenberghe van 'Madelstede'. Zie: DEWILDE & GOEMAERE 2010, 280-281; SERCU A. 2007, *Boezinges kleinste monument* [online versie van artikel uit tijdschrift De Boezingenaar], <http://www.wo1.be/nl/geschiedenis/gastbijdragen> (geraadpleegd op 15 september 2018).

²⁸ BACCARNE & STEEN 1979, 206.

²⁹ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 276.

³⁰ Luchtfoto door Oberleutnant Freiherr Dietrich von Kanne (1885-1916). Zie: digitaal beeld Kenniscentrum In Flanders Fields Museum (origineel in familiearchief); STICHELBAUT & CHIELENS 2013, 71.

³¹ De "*Ferme des Paratonnerres*" was reeds eerder de commandopost van de 76ste compagnie, wanneer deze het bevel kreeg voor een (nuttelose) tegenaanval met bajonet. Zie: NEL 1922, 247, 249, Kaart XVIII.

³² NEL 1922, 247, 249. BACCARNE & STEEN 1979, 221-222.

³³ STICHELBAUT & CHIELENS 2013, 71 (luchtfoto).

³⁴ NEL 1922, 247, 249.

³⁵ STICHELBAUT & CHIELENS 2013, 66, 70-71 & 108-109; BACCARNE & STEEN 1979, 212; NEL 1922, 206.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

1.2.2.3. Joe English (Brugge, 1882 – Vinkem, 1918), werksoldaat in Boezinge in 1915

Joe English was de zoon van de Ierse gouborduurder Henri English, die in Brugge zijn atelier had. English studeerde aan de Brugse Stedelijke Academie en aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen. Reeds voor 1914 was English bekend binnen de Vlaamse Beweging. Zijn tekeningen verschenen in de tijdschriften *De Blauwvoet*, *De Vlaamsche Vlagge* en *Jong Dietschland*.³⁶

Nog vóór de Belgen de sector Boezinge in 1916 overnamen, was Joe English als soldaat-arbeider (*Travailleur auxiliaire du Génie*) actief in Boezinge. Na enkele maanden revalidatie volgend op zijn deelname aan de Slag aan de IJzer (18 oktober-10 november 1914) kwam hij in februari 1915 opnieuw achter het front terecht in Wulveringem en Boezinge. In dit laatste gebied moest English onder meer kasseien leggen. In 1916 werd English toegevoegd aan het onderzoekscentrum voor de bescherming tegen stikgasaanvallen in het college van Veurne. Mogelijk had hij in Boezinge de gevolgen van het gifgas gezien.³⁷

In het college van Veurne was ook het *Secretariaat der Katholieke Vlaamsche Hoogstudenten* gevestigd. English tekende illustraties voor de publicaties van dit Secretariaat, zoals brochures en prentkaarten ter bestrijding van alcoholisme, zedeloosheid en analfabetisme bij de Vlaamse militairen. Hij ontwierp ook de Heldenhuldezerk en leverde grafisch werk voor *De Belgische Standaard*. Zijn bekende tekening *Onze-Lieve-Vrouw van de IJzer* werd voor het eerst gepubliceerd in het *Mis- en Gebedenboek van den Vlaamschen Soldaat* van 1916. Later kwam er ook een geschilderde versie.³⁸ In april 1918 werd English toegelaten tot de *Section artistique de l'Armée de Campagne*. Omwille van zijn artistieke activiteiten en Vlaamse betrokkenheid tijdens de oorlog wordt Joe English getypeerd als frontschilder. Na zijn overlijden op 31 augustus 1918 in het veldhospitaal *Petit Océan* in Vinkem werd English begraven in Steenkerke, nabij Veurne. Nog voor de wapenstilstand werd vooral door de Alveringemse kapelaan Cyriel Verschaeve de cultus rond English gepropageerd. Hierbij werd English voorgesteld als een eenvoudig Vlaams soldaat, en een bescheiden maar groot kunstenaar. Een huldebetoon aan het graf van English, op 4 september 1920, vormde meteen de eerste IJzerbedevaart.³⁹

1.2.2.4. Boezinge van zomer 1915 tot de de Derde Slag bij Ieper: een 'rustiger' front

Vanaf de zomer van 1915 nam het belang van het front bij Boezinge af. De Duitsers deden ook geen grootschalige doorbraakpogingen meer in de Ieperboog.⁴⁰ Legerarts Nel beschreef de Franse linies parallel met het kanaal voor de periode van 28 juni tot 8 juli 1915 (Kaart XIX, **5.4.**, **figuur 22**):

- de loopgraven van de eerste linie bevonden zich bij de kanaaloever, ter hoogte van het Sas,
- de tweede linie volgde de steenweg,
- de derde linie (4de compagnie) was net ten oosten van "Paratonnerres" gelegen. Op de hoeve was ook de commandopost ingericht,
- de "Poste de Secours" was verder naar het westen in een veld uitgebouwd (bij de huidige Reningestraat).⁴¹

³⁶ DEDEURWAERDER 1998.

³⁷ DEDEURWAERDER 1998; S.N., *Verdriet en humor – Joe English* [online], <http://www.geraaktdoordeoorlog.eu> (geraadpleegd op 15 oktober 2018).

³⁸ VANLANDSCHOOT 1998, 1238-1239; Joe English – van inspirerende kunst tot propaganda [online], www.museumaandeijzer.be (geraadpleegd op 24 oktober 2018); Tentoonstelling Joe English gaat van start [online video], www.focus-wtv.be (geraadpleegd op 24 oktober 2018).

³⁹ DEDEURWAERDER 1998.

⁴⁰ In januari 1916 verzwakten de Duitsers zelfs hun stellingen bij Boezinge. Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 225-226.

⁴¹ NEL 1922, 257.

In deze rustiger periode versterkten de Fransen hun loopgraven en schuilplaatsen met hout. Huisraad en meubels uit verlaten huizen en hoeves dienden om de schuilplaatsen in te richten.⁴² Toch bleef de dagelijkse oorlogsvoering slachtoffers eisen. Zo werden de eerste en tweede linie op 29 juni 1915 bestookt door Duitse obussen. Bij de evacuatie van een twaalftal gewonden moesten de brancardiers de draagberries door de smalle en bochtige "boyaux" manoeuvreren. Een tiental gesneuvelden werd in een veld, dicht bij een niet nader genoemde weg begraven. Op houten kruisen (deze waren in grote hoeveelheid voorradig in Woesten) werd een plaatje met de identiteit van de militairen bevestigd. Een fles met enkele papieren en persoonlijke spullen werd in de grond gestoken. De brancardiers versierden zelfs het graf met veldbloemen. Heeft dit fragment over een (beginnende) begraafplaats dicht bij de weg betrekking op de begraafplaats aan de Ravestraat tegenover de "*Ferme des Paratonnerres*"?⁴³ De prentbriefkaart met titel "*Ferme Paratonnerre et cimetière français*" is niet gedateerd. Een bron noemt 1916, maar uit vergelijking van de bewaarde iconografie lijkt na september 1917 waarschijnlijker.⁴⁴ Mogelijk wijst de weinig gestructureerde opstelling van houten en stenen kruisen op de voorgrond op een (nog) voorlopig karakter van de begraafplaats (**5.4., figuur 44**). Achter de begraafplaats, aan de overzijde van de Ravestraat torent de imposante gevel van een hoevegebouw met aansluitende-oorlogsconstructies (zie verder).

Drie stereoscopische foto's van juni 1916 - een overgangperiode waarin de sector van de Fransen naar de Belgen overging - tonen de "*Ferme des Paratonnerres*". Naast de aanduiding op versozijde van de foto, komt de opstelling van de gebouwen ook overeen met het *Grandplan van de vooroorlogse hoeve* (opgemaakt in 1920). De foto's bevestigen wat Nel reeds op 16 mei 1915 schreef: van de zwaar beschadigde hoeve stonden enkel de muren nog recht. Zo is de erfgevel van de boerenwoning bewaard, maar de nog afleesbare dakstructuur is grotendeels verwoest (**5.4., figuur 28**). Twee foto's focussen op de reeds zwaar vernietigde zijgevels van de paardenstal en de aansluitende varkensstal ter hoogte van de Ravestraat. Beschietingen hadden reeds grote gaten in de muren en het dak geslagen. Langs de gevel van de varkensstal liep een Decauvillespoor (**5.4., figuur 30**). Dit liep mogelijk uit op de achtergevel van de paardenstal. Ten westen van de Ravestraat liep een (ondiepe?) verbindingsgang met loopplank naar de hoeve (**5.4., figuur 31**). Ook een foto in het familiearchief toont de achter de paardenstal gelegen varkensstal, met een gelijkaardige vernietigingsgraad en dus mogelijk ook datering (**5.4., figuur 33**). Op meerdere van deze foto's poseerden militairen voor de vernietigde gebouwen.

Afgaande op de vernietigingsgraad dateert de foto van het huis en haaks daarop de koeienstal in het familiearchief (**5.4., figuur 29**, onderschrift in inkt "*Ferme des Paratonnerres Boesinghe*") mogelijk ook van rond juni 1916. De houten kozijnvensters- en deur, gevat in rechthoekige muuropeningen met baksteenstrek, wijzen op een streekgebonden baksteenarchitectuur uit de 18de eeuw of de eerste helft van de 19de eeuw (zie ook **5.4., figuur 28**). Van de stal is het dak totaal weggevaagd. Ook de muren met segmentbogige muuropeningen zijn reeds deels afgekald.

Van juni 1916 tot februari 1917 namen de Belgen de Franse stellingen tussen Steenstrate en Boezinge over. De sector "*Het Sas*" stond bekend als een rustiger sector, omdat deze verborgen lag achter de hoge kanaaloever. Onder deze sector vielen de segmenten "*Paratonnerres*" en "*Poste Bleu*". De positie van de loopgraven van de eerste, tweede en derde stelling kwam overeen met wat Nel vermeldde voor de zomer van 1915. Geleidelijk aan had zich een kluwen van loopgraven ("*tranchées*") en verbindingsgangen ("*boyaux*") ontrold. De lange "*Boyau du Collègue*" (**5.4., figuur 32, mogelijk ook figuur 31**) liep

⁴² Naast de vele, meestal bewaarde Britse begraafplaatsen telde Boezinge tot 1923 ook een aantal Franse begraafplaatsen. Zie: BACCARNE & STEEN 1979, 221.

⁴³ NEL 1922, 268.

⁴⁴ Op geneanet wordt een versie met de titel bijkomend in het Nederlands en het Engels in 1916 gedateerd, maar argumentatie daarvoor ontbreekt. De oorlogsconstructie tegen de erfgevel van de paardenstal (?) is in tegenspraak met een foto en tekening van september 1917 (zie verder). Mogelijk werd een oorlogsfoto na de Eerste wereldoorlog (her)gebruikt als prentbriefkaart. Zie: <https://www.geneanet.org/cartes-postales/view/166699#0> (geraadpleegd op 15 september 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

rakelings langs de "Ferme des Paratonnerres", en verbond deze met de (nu geallieerde) "Ferme" of "Maison du Collègue".⁴⁵ De hoeve functioneerde in deze periode wellicht nog steeds als commandopost. Een niet gedateerde foto van een Belgische telegrafist in een schuilplaats bij "Boesinghe - Le Paratonnerre" wijst in die richting (**5.4., figuur 34**).⁴⁶ Ook troffen de na de oorlog teruggekeerde bewoners bij de hoeve een betonnen "abri" of bunker aan waar telefoondraden naartoe leidden.⁴⁷

Ook nu vielen er slachtoffers in deze 'rustige' Belgische sector. Zo is er het relaas van brancardier (en vermoedelijk seminarist) Hervé Lesceux ('5de Belgische Divisie') uit het Henegouwse Sivry: pas aangekomen (kort na 5 juni 1916) in de loopgraven werd Lippens licht gewond. Na verzorging in een "abri" werd hij 's avonds overgebracht naar de "Ferme des Paratonnerres", een tocht van niet minder dan drie uur door smalle "boyaux". De volgende dag werden opnieuw enkele gewonden en één dode via dezelfde weg naar de hoeve gebracht.⁴⁸ Op 6 februari 1917 dan weer stond de jonge mijnwerker en landarbeider Emiel Vanbergen uit Zepperen (vrijwilliger het 6de Regiment Jagers te voet) schildwacht "aan het uiteinde van een loopgracht in eerste lijn in de ondersector 't Sas, segment Paratonnerres (...) genoemd naar een hoeve halfweg Lizerne-Boezinge". Na ernstige verwonding door granaatscherven stierf hij twee dagen later in een Belgisch veldhospitaal in Hoogstade.⁴⁹

De getuigenissen hierboven wijzen erop dat de hoeve in deze periode naast commandopost ook werd uitgebouwd als medische hulppost. Een foto van eind 1916 toont zelfs een ambulance en loopbruggen op het vernietigde erf van de hoeve (**5.4., figuur 35-36**). De titel bij de foto in het zogenaamde *Fonds des albums Valois* luidt "Ferme des Paratonnerres Près et au S.O. de Het Sas – les bâtiments bombardés – fin 1916". Deze uitgebreide Franse collectie van albums is verzameld door de *Section photographique de l'armée*.⁵⁰ De fotograaf maakte de foto vanaf de niet geplaveide Ravestraat. De haaks op de straat ingeplante paardenstal (links) en de aansluitende woning (rechts) zijn ondertussen verder verwoest: de blinde zijgevel (puntgevel) van de stal aan de straat is afgetopt en het dak is er nog slechter aan toe dan een half jaar eerder. De woning is zo mogelijk nog zwaarder vernietigd. Ook op het vlak van de erfafsluiting levert deze foto interessante informatie op: gietijzeren hekken met dito pijlers verschaften aan de straat toegang tot het erf. Merkwaardig genoeg reminisceert deze poort sterk aan de bewaarde hekken die vandaag nog steeds toegang geven tot het verlaten erf. De foto toont het voetgangerspoortje tussen twee pijlers, en rechts nog net de openstaande poort voor rijtuigen. Vandaag is enkel de brede poort bewaard, en niet het voetgangerspoortje.⁵¹

Ook de nu verdwenen Franse begraafplaats aan de overzijde van de straat duidt op de uitbouw van de hoeve als medische hulppost.⁵²

⁴⁵ BACCARNE & STEEN 1979, 212, 215, 226 & illustratie; zie ook loopgravenkaarten in bijlage 5.3. Documentatie.

⁴⁶ Deze foto kan echter ook dateren uit e periode vanaf de zomer van 1918, wanneer de Belgen het front rond Boezinge opnieuw overnamen (zie verder).

⁴⁷ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 278; VANDENBERGHE 1989.

⁴⁸ LOODTS, 1961; LOODTS P., *Médecins de la Grande Guerre - Les Aventures du brancardier Lesceux* [online], http://www.1914-1918.be/brancardier_lesceux.php (geraadpleegd op 15 september 2018).

⁴⁹ WERK GROEP REMACLUSTRING 1994, *Zepperen in Twee Grote Oorlogen* [online versie lokaal historisch-heemkundig werk], <http://home.scarlet.be/~zepperen/pq032.htm> (geraadpleegd op 15 september 2018).

⁵⁰ Alleen al voor België zijn er 31 albums Zie: Fonds des albums Valois – Belgique 6, foto 33 [online], <https://argonnaute.parisnante.fr/ark:/14707/a011458825412dLGs0u/15fbc35a> (geraadpleegd op 07 maart 2019).

⁵¹ Het smalle poortje kan tijdens of na de oorlog verdwenen of op een andere plaats hergebruikt zijn. Bij de erfoprit van de heropgebouwde hoeve bevindt zich immers een gelijkaardige poort voor rijtuigen en voetgangers. Bovendien geeft het Grondplan van de vooroorlogse hoeve (opgemaakt in 1920) meerdere poorten aan. Zie ook: S.N. 2017, Palen en poorten in de Ravestraat. De Boezingenaar. Tweemaandelijks tijdschrift over Boezinge en Zuidschote, jg. 44, nr. 6, p. 139.

⁵² De literatuur vermeldt echter geen Belgische graven op de begraafplaats. Zie: DEWILDE & GOEMAERE 2010, 279; SERCU A. 2007, *Boezinges kleinste monument* [online versie van artikel uit tijdschrift De Boezingenaar], <http://www.wo1.be/nl/geschiedenis/gastbijdragen> (geraadpleegd op 15 september 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

1.2.2.5. Vanaf de Derde Slag bij Ieper: (verdere) uitbouw als medische post

Van 31 juli tot 10 november 1917 werd de Derde Slag bij Ieper uitgevochten. Dit vormt zeker een verklaring voor de (verdere) uitbouw van de medische post op de hoeve. Een tekening getiteld "*Drawing of Ferme Paratonnerres*" (september 1917) met ambulancewagens in een collectie van "*The Friends' Ambulance Unit*" getuigt hiervan (**5.4., figuur 37**).⁵³ De houtskool(?)tekening in combinatie met pastel toont de half vernietigde paardenstal en een deel van het huis vanop het erf. Ze is gesignd E(rnest) Procter (1885-1935). Deze Britse kunstenaar en gewetensbezwaarde was in 1916-1917 ambulancier en 'officiële kunstenaar' van de "*Friends' Ambulance Unit*".

Een gelijkaardig beeld brengt de Franse legerfotograaf Paul Castelnau van het erf met de fel beschoten paardenstal. De foto met titel "*Voitures d'ambulances attendant les blessés à Boesinghe*" is 10 september 1917 gedateerd (**5.4., figuur 38**).⁵⁴ Zowel bij de tekening als bij de foto wijzen naast de ambulances ook de loopbruggen op het erf op de inschakeling in het oorlogsgebeuren.

Wellicht werd er vóór en tijdens de Derde Slag bij Ieper artillerie bij de "*Ferme des Paratonnerres*" opgesteld. De Belgische luitenant Colpart (10de linieregiment 9de compagnie) werd op 2 juli 1917 door een houwitserscherf gedood in het "*pachthof des Paratonnerres*".⁵⁵ Ook Joseph Mongin uit Cour-l'Evêque (Haute-Marne), kanonnier van het 83ste "*Régiment d'Artillerie Lourde*", vond op 5 oktober 1917 de dood nabij de hoeve.⁵⁶ Door de Derde Slag bij Ieper kwam het front in deze regio definitief meer oostwaarts te liggen, op ongeveer 4,5 kilometer ten oosten van de hoeve.

Ook tijdens het Duitse Lenteoffensief in het voorjaar van 1918 zou de frontlijn op minimum vier kilometer van de hoeve verwijderd blijven. Vanaf de zomer van 1918 werd het gebied rond de hoeve opnieuw door het Belgisch leger verdedigd. Op 10 juni 1918 bezocht Victor Rensonnet, een Belgische militair afkomstig uit Andrimont (provincie Luik) de 1ste Duitse linie bij het kanaal Ieper-IJzer, die in juni 1917 door de Fransen ingenomen was. Op 11 juni 1918 schreef hij dat er massaal artillerie opgesteld was in deze sector, die op dat moment mogelijk reeds door de Belgen bemand werd. En verder: "*On reproche aux Boches de tirer sur nos ambulances. Or, à la ferme des paratonnerres, abritée par un grand drapeau rouge logent un major et des télégraphistes.*"⁵⁷ De hoger besproken foto van een Belgische telegrafist in een schuilplaats bij "*Boesinghe - Le Paratonnerre*" is niet gedateerd en kan dus mogelijk ook uit deze periode dateren (**5.4., figuur 34**).

1.2.3. Toestand van de hoeve na de oorlog

Pastoor Jules Vanneste (1884-1979) documenteerde in de periode 1919-1924 samen met fotograaf en heemkundige Alexis Verbouwe (1872-1968) de oorlogsvernietiging en de daarop volgende wederopbouw van zijn nieuwe parochie. Twee foto's - bewaard in de collectie van het In Flanders Fields Museum - tonen de toestand van de hoeve aan de

⁵³ De signatuur op de tekening is onleesbaar. De ambulanciers (M/V) waren vrijwilligers en gewetensbezwaarden die instroomden via een Britse groepering van Quakers. In het zog van het Franse leger waren ze actief in Noord-Frankrijk en België. Zie: CADBURY RESEARCH LIBRARY, *The Friends' Ambulance Unit: During the First World War* [online], <https://www.flickr.com/photos/cadburyresearchlibrary/albums/72157647634941459> (geraadpleegd op 15 september 2018).

⁵⁴ *Voitures d'ambulances attendant les blessés à Boesinghe en Belgique, 10 septembre 1917* [digitaal], <https://www.histoire-image.org/fr/etudes/paysages-ravages-guerre-1914-1918> (geraadpleegd op 15 januari 2019).

⁵⁵ Dat schreef Jacobus Winters (Grote Brogel 1890-1918), adjudant 7de compagnie. Van 29 juni tot 5 juli 1917 vocht zijn compagnie in de "*boyau rouge*" bij Boezinge. Zie: *Dagboeken* [online], www.geraaktdoordeoorlog.eu/wp-content/uploads/2014/07/JacobusWinters.pdf (geraadpleegd 7 maart 2019).

⁵⁶ S.N., *Première Guerre Mondiale 1914-1918 - Soldats morts pour la France* [online], <http://www.prestanex.fr/memoire/hautemarne> (geraadpleegd op 1 oktober 2018).

⁵⁷ Rensonnet was onder de indruk van de voormalige Duitse linie: "*Des blockhaus partout. C'est une forteresse à côté de notre ligne, une simple tranchée.*" Zie: BOUTEILLEUR J.-C. 2014, *Victor Rensonnet - Est-ce vrai que je retourne? Carnets de guerre* (1 août 1914 - 15 décembre 1918) [digitaal], https://issuu.com/rtbf1418/docs/carnets_de_guerre_1914-1918.xlsx_jc (geraadpleegd op 7 maart 2019).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

Ravestraat kort na de Eerste Wereldoorlog (voor de wederopbouw in 1921-1922). De interpretatie van de gebouwen op deze foto's vormde een puzzelwerk.

Een eerste foto (**5.4., figuur 40**) focust op de koeienstal (erfzijde). De bakstenen muren zijn op grillige wijze van anderhalve bouwlaag tot één bouwlaag afgekald. Van de oorspronkelijke bedaking is geen spoor meer bewaard. Een houten toiletgebouwtje onder lessenaarsdak leunt aan tegen de erfgevel. Tegen de zijgevels leunen aanbouwen in houten of betonnen planken of platen onder lessenaarsdak aan. Achter (en ook deels in) de stal duikt een grote, vermoedelijk betonnen constructie op. Op het erf ligt een hoop gerecupereerde bakstenen.

Een tweede foto is genomen vanaf de Ravestraat (**5.4., figuur 41**). De fotograaf bevond zich op de onverharde weg, ten noorden van de hoeve. Hij brengt ook de kilometerpalen langs de weg in beeld, maar niet de gietijzeren erfpoort. De gebouwen in de enigszins verwilderde weide kunnen als volgt geduid worden:

- parallel met de straat is de koeienstal opgesteld. Tegen de erfgevel herkennen we opnieuw het houten toiletgebouwtje. Ook de linker zijgevel en de aanbouwen tegen de zijgevels komen in beeld,
- het gebouw haaks op de straat is vermoedelijk de paardenstal met aansluitende boerenwoning, ten noorden van het erf. Volgens deze hypothese focust de foto op de lange achtergevel van dit gebouw of wat ervan overbleef,
- dit zou betekenen dat de varkensstal ondertussen afgebroken of verwoest was,
- tegen de deels verwoeste bakstenen achtergevel, vermoedelijk van de paardenstal met aansluitende woning, waren oorlogsconstructies aangebouwd. Aan de straatzijde (ten westen) betreft het een constructie onder golfplaten lessenaarsdak, aan de zijde van de stalling (ten oosten) een constructie met lage muur onder gebogen dak,⁵⁸
- de smalle, bakstenen straatgevel (zijgevel) van deze constructie, en zeker het gevelveld ervan, is afgekald. Ook een tussen- of binnenmuur is deels bewaard,
- achter het gebouw, aan de erfzijde, is een constructie met mansardedak gebouwd. De foto toont hiervan de noordelijke zijgevel,
- aan de binnenkant van het gebouw is een betonnen 'toren' gebouwd. Deze situeerde zich tegen de zijgevel aan de straatzijde,
- aan de straatzijde zijn in de berm, aansluitend bij de zijgevel van de paardenstal (?), minstens twee lage betonnen rechthoekige constructies gebouwd (rechts buiten beeld mogelijk nog één of meerdere constructies). Aan de straatzijde zijn deze constructies voorzien van een rechthoekige muuropening.

Bepaalde van de hierboven beschreven elementen zijn ook afleesbaar in de prentbriefkaart "*Ferme Paratonnerre et cimetière français*" (**5.4., figuur 44**). Op deze foto 'torent' achter de begraafplaats, aan de overzijde van de Ravestraat, een erg imposante hoeveruïne. Herkenbaar zijn de afgekaldde bakstenen zijgevel (van de paardenstal ?) aan de straat en de oorlogsconstructie onder lessenaarsdak tegen de achtergevel. De betonnen 'toren' achter de zijgevel is vanuit dit gezichtspunt niet zichtbaar. Links van de zijgevel is een lage, betonnen constructie met rechthoekige muuropening gelegen. Bovendien leunt ook tegen de erfgevel een oorlogsconstructie aan. Rechts van de paardenstal (?) (op de achtergrond) zien we vermoedelijk de koeienstal en de betonnen constructie daarachter.

De constructie onder mansardedak op de foto uit de collectie Vanneste (uit de periode 1919-1921, **5.4., figuur 41**) laat een vrij grote oorlogsconstructie op het erf vermoeden. Volgens de hierboven geformuleerde hypothese zou deze gebouwd zijn tegen de erfgevel van de paardenstal. Op de tekening en de foto's van het erf van 1916 en 1917 was zeker nog geen sprake van dergelijke constructie op het erf. Een niet gedateerde pasteltekening van de Britse kunstenaar Ernest Procter brengt "*The Poste at Paratonnerre*" met ambulance in beeld (**5.4., figuur 39**). Van ambulancier en 'officiële kunstenaar' van de "*Friends'*

⁵⁸ Reproducties van foto's in het familiearchief geven ongeveer dezelfde toestand weer (5.4., figuur 40-41). Het is niet geweten waar de oorspronkelijke foto's bewaard worden. Zie: Familiearchief.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

Ambulance Unit" in 1916-1917 klom hij in 1918-1919 op tot "official war artist for the Ministry of Information".⁵⁹ De (medische hulp)post is opgebouwd als een houten (?) barak onder gebroken zadeldak met lichtstraat. Kan hier een verband gelegd worden met de constructie onder mansardedak op de foto uit de collectie Vanneste? Vooralsnog kan deze hypothese niet bewezen worden. Als hier inderdaad de "Ferme des Paratonnerres" afgebeeld wordt, betekent dit dat er een barak voor de verzorging van gewonden op het erf gebouwd werd. Hier dient echter opgemerkt te worden dat er ook een "Ferme des Quatre Paratonnerres" bestond in Lampernisse of omgeving en dat hier mogelijk ook een medische hulppost was.⁶⁰ Het hierboven beschreven type barak was tijdens de oorlog niet uitzonderlijk.

1.2.4. De terugkeer van de bewoners

Na de wapenstilstand reisde Camiel Vandenberghe (1857-1935) van Sint-Andries (Brugge) naar Boezinge. Na het zien van de enorme oorlogsverwoesting zocht hij zijn familie in Normandië op, om zich daar, net als zijn zonen, als landbouwer te vestigen. Toch bracht heimwee hem in april 1919 terug naar de hoeve, of wat ervan overbleef.⁶¹ Daarmee was hij bij de eerste landbouwers en Boezingenaars die terugkeerden.⁶² Franse militairen die er gebleven waren om 'het front te effenen', hadden reeds de beste stukken grond bezaaid. Na verwerving op oorlogsschade van 20 koeien, drie paarden, een zeug en een zaaimachine kon Camiel opnieuw beginnen boeren. Na aanvankelijke huisvesting in een "klein soldatenbarakje", kreeg het gezin een barak van het Koning Albertfonds toegewezen. De familie verdiende wat bij door de (koperen?) telefoondraden, die in een 'oorlogsabri' toekwamen, met behulp van de paarden uit te trekken en te verkopen.⁶³

Begin 1920 was Camiel Vandenberghe één van de stichtende leden van de afdeling van de Boerenbond in Boezinge, gegroeid uit een spaar- en leenbank.⁶⁴ Tijdens de wederopbouwperiode bleef Jules Deschodt eigenaar van de hoeve.

1.2.5. Behoud van de verlaten vooroorlogse site door een ex situ-wederopbouw

De hoeve 'Madelstede' werd niet op de oorspronkelijke plaats heropgebouwd, maar ongeveer 50 meter ten zuiden ervan op een deel van het omringende weideperceel. De eerste naoorlogse mutatieschets van 1928 ('situatie na', **5.4., figuur 46**)⁶⁵ illustreert de spiegeling van de hoeve rond het oude, ongewijzigde tuinperceel:

- het oude hoeveperceel ten noorden van de tuin werd verlaten en ging op in het grote omringende weideperceel,
- de hoeve werd een twintigtal meter ten zuiden van het tuinperceel heropgebouwd.

Het is niet bekend wie deze beslissing nam. Kwam ze van de landbouwer, de eigenaar of van hogerhand, of door samenspraak van twee of drie van deze actoren? Net zoals bij andere hoeves maakt het dossier bij de Dienst der Verwoeste Gewesten geen enkele melding van de verplaatsing van de hoeve, mogelijk omdat dit geen impact had op de functie van het te herbouwen goed of op de gelijkwaardigheid.

⁵⁹ *Poste-paratonnerre-ww1* [online], <https://www.agefotostock.com/age/en/Stock-Images/Rights-Managed/MEV-10726377/1> (geraadpleegd op 6 maart 2019).

⁶⁰ *Médecins de la Grande Guerre - Portrait du Dr Maubille par son arrière petit-fils Noël Nicolas* [online], http://www.1914-1918.be/docteur_maubille.php (geraadpleegd op 7 maart 2019).

⁶¹ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 276.

⁶² BACCARNE & STEEN 1975, 38.

⁶³ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 276.

⁶⁴ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 285; BACCARNE & STEEN 1975, 38-39.

⁶⁵ Het vooroorlogse perceel 371 (b) (huis en weiland) werd opgesplitst in 371 f (weiland waarin nu ook de vooroorlogse site werd opgenomen), 371 c (tuin), 371 d (kapel) en 371 e (huis). De tuin was de voortuin aan de straat. Bij het huis werden ook het (binnen)erf en de nutsgebouwen gerekend. Het weideperceel begon onmiddellijk te lopen vanaf de achtergevels van de stallen en de schuur. Zie: KADASTERARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1928/37.

Wellicht zal de zware vernietiging van de hoeve, en de vele, deels betonnen oorlogsconstructies rond en in de gebouwen deze keuze beïnvloed hebben. Mogelijk waren de fundamenteën van de vooroorlogse hoeve daardoor onbruikbaar. Ook gebruikte men een "soldatenbarakje" bij de hoeve als voorlopige woonst. Aan de andere kant bood de ex situ-wederopbouw ook enkele voordelen. Op het nieuwe perceel was een nieuwe configuratie van de gebouwen mogelijk zonder rekening te houden met de oude footprint. Bovendien kon men onmiddellijk beginnen bouwen zonder eerst het puin te ruimen.

De verplaatsing van de hoeve 'Madelstede' na de Eerste Wereldoorlog vormt geen uniek geval. Gegevens over het aantal verplaatste hoeves ontbreken echter. In de meeste gevallen werd de hoeve dicht bij de straat herbouwd. Bij 'Madelstede' schoof de hoeve echter op langs de straat. Overigens kregen een aantal hoeves reeds voor de oorlog een nieuwe inplanting ten gevolge van de bloei van de landbouw in de tweede helft van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw.

Door de ex situ-wederopbouw van de hoeve 'Madelstede' bleef de vooroorlogse hoevesite bewaard als een onbebouwd weideperceel. De aanwezigheid van de fundamenteën van de vernietigde hoeve verhinderde het omzetten van de weide in akkerland (de ploeg zou voortdurend op de fundamenteën stoten). Bovendien bleef tegen de oever van de poel nog een deel van de zijgevel van de schuur met daartegen een betonnen constructie bewaard (**5.4, figuur 15**). Tijdens (een periode van) de oorlog dienden de (resterende) muren als camouflage voor de bunker. De kasseien, gebruikt bij de bouw van de bunker, zijn mogelijk afkomstig van het vooroorlogse erf. De bewaringstoestand van de verlaten vooroorlogse site is uitzonderlijk. Bij gelijkaardige voorbeelden werden in de loop van de 20ste eeuw veelal nieuwe loodsen gebouwd op de oude site.

Tijdens droge zomers laten de fundamenteën van de vooroorlogse site zich met het blote oog aflezen als verkleuringen in het grasland. Deze archeologische sporen werden in 2009 opgemeten. Bij die gelegenheid werden ook de muur- en betonresten bij de oever van de poel (oostelijke zijgevel van de schuur) gedeeltelijk opgegraven en gedocumenteerd (**5.4, figuur 15**).⁶⁶ In de zomer van 2018 werden, met het oog op het beschermingsdossier, dronebeelden gemaakt van de verlaten site.⁶⁷ Ook deze luchtopnames tonen aan dat de muurresten van de vooroorlogse hoeve ondiep onder het maaiveld bewaard zijn (**5.4, figuur 12-14**). Door vergelijking van de geregistreerde archeologische sporen met het *Grondplan van de vooroorlogse hoeve* (opgemaakt in 1920, **5.4, figuur 16-17**) kan bepaald worden van welke gebouwen de fundamenteën bewaard zijn (zie verder). Bovendien documenteren een aantal foto's en tekening(en) de toestand van de hoeve tijdens en kort na de Eerste Wereldoorlog (**5.4, figuur 28-44**, zie boven).

De poel was als kern van de huidige L-vormige vijver nog aangegeven op de 'situatie voor' van de mutatieschets van 1928 (teruggaand op 1914). Het betreft de poel ten zuidoosten van de schuur. Op de 'situatie na' was de poel niet meer aangeduid. Was de poel werkelijk verdwenen of hechtte het kadaster er onvoldoende financieel belang aan? De vraag wanneer de vijver in zijn huidige vorm ontstond, blijft onbeantwoord. Gebeurde dit voor de oorlog, tijdens de oorlog of pas tijdens het interbellum? Mogelijk evolueerde de poel tot een L-vormige vijver doordat loopgraven of verbindingsgangen na de oorlog niet langer onderhouden werden, erodeerden en volliepen met water. Verder onderzoek van luchtfoto's kan deze hypothese bevestigen of afwijzen. Enkel een Duitse luchtfoto van 28 april 1915 en een Britse luchtfoto van 29 januari 1918 (**5.4, figuur 18-19, 23-24**) zijn tot nog toe gekend.

1.2.6. De Franse begraafplaats tegenover de hoeve

⁶⁶ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 279.

⁶⁷ Deze registratie vond plaats op 30 augustus 2018, met toestemming van de eigenaars. Johan Van Laecke, expert-landmeter van het agentschap Onroerend Erfgoed maakte de dronebeelden.

In tegenstelling tot Britse en Duitse tradities, mochten Fransen na december 1915 hun gesneuvelden wel repatriëren naar eigen land. Na de oorlog leidde dit tot massale ontgravingen (zoals in het geval van Germain Allo), waardoor tegen 1923 alle Franse begraafplaatsen in Boezinge ontruimd waren.⁶⁸ De Britse militairen werden in de jaren 1920 van de begraafplaats bij "*Ferme des Paratonnerres*" overgebracht naar de 'New Irish Farm Cemetery'.⁶⁹ Een gedenkkruis voor Germain Allo (bij Ravestraat 17) vormt de enige herinnering aan de Franse begraafplaats (**5.4., figuur 45**).

1.2.7. De wederopbouw

1.2.7.1. Wederopbouwplannen

De hoeve 'Madelstede' werd in 1921-1922 (vanaf de opmaak van de plannen tot het betrekken van het huis⁷⁰) heropgebouwd op de nieuwe site, in het kader van *wederopbouw door de staat* (**5.4., figuur 48, 50-55**). De plannen, in 1921 opgemaakt door de Ieperse architect Cyrille Schmidt (1877-1954), waren in eerste instantie bedoeld voor het 'West-Bellegoed', eigendom van de Burgerlijke Gasthuizen in Voormezele (Ieper). Op de plannen van de hoeve 'Madelstede' zijn de titels "*Ferme à Voormezeel*" en "*propriété des Hospices Civils à Ypres*" immers geschrapt en vervangen door "[*propriété*] de monsieur Deschodt Boesinghe". Op het plan voor de overdekte mestvaalt is bijkomend aangegeven "*Ferme Vandermeersch 'Bellegoed' à Voormezele*". Hierdoor is niet enkel de dossiermap voor de hoeve 'Madelstede' in het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten relevant, maar ook deze voor het 'West-Bellegoed'. Dezelfde plannen zijn in het familiearchief bewaard.⁷¹ Op een aantal plannen is de aannemer bovenaan in pen aangeduid: "*Boesinghe Thys-Viane Ste-Croix*".⁷²

De plannen geven enkel de opstanden van de representatieve gevels en de zijgevel(s) weer. Bij het huis is dit de naar de straat gerichte gevel, bij de nutsgebouwen de erfgevel. De dossiermap 'Madelstede' bij de Dienst der Verwoeste Gewesten omvat volgende plannen in gewone planafdruk:

- opstanden, doorsnedes en plattegrond van paarden- en varkensstal,
- opstanden, doorsnedes en plattegrond van koestal, deel van het gebouw in L-vorm,
- opstanden, doorsnedes en plattegrond van de niet gerealiseerde cichorei-ast,
- opstanden, doorsnedes en plattegrond van de dubbele dwarsschuur met geïncorporeerd wagenhuis, deel van het gebouw in L-vorm,
- opstanden, doorsnedes en plattegrond van de boerenwoning met aansluitend bakhuis ("*fournil et place à machines*"),
- opstand, doorsnede en plattegrond van de "*Barrière d'entrée*",
- grondplan van de hoeve.

Het familiearchief omvat dezelfde plannen, en bijkomend (**5.4., figuur 50-55**):

- boerenwoning in blauwdruk,
- grondplan van de hoeve niet op gewone planafdruk, maar in blauwdruk,
- "*Barrière d'entrée*" niet op gewone planafdruk, maar in blauwdruk,
- opstanden, doorsnedes en plattegrond van de overdekte mestvaalt in blauwdruk,

⁶⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Slagveld Pilkem Ridge* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301113> (geraadpleegd op 9 november 2018).

⁶⁹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *New Irish Farm Cemetery* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/201123> (geraadpleegd op 13 november 2018); SERCU A. 2007, *Boezinges kleinste monument* [online versie van artikel uit tijdschrift De Boezingenaar], <http://www.wo1.be/nl/geschiedenis/gastbijdragen> (geraadpleegd op 15 september 2018).

⁷⁰ DEWILDE & GOEMAERE 2010, 276.

⁷¹ De dossiermap 'Madelstede' bij de Verwoeste Gewesten bevat ook een bestek voor de boerenwoning en de aansluitende oven van de hoeve 'Bellegoed'. Het volledige bestek is bewaard bij het dossier van het 'West-Bellegoed'. Dit bestek was wellicht bedoeld voor meerdere hoeves. Zie: ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL, Dienst der Verwoeste Gewesten, nr. 4308 ('Madelstede'), nr. 4105 ('West-Bellegoed'); Familiearchief.

⁷² Deze aannemer wordt ook vermeld als Thijs uit Brugge. Zie: DEWILDE & GOEMAERE 2010, 285; ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL, Dienst der Verwoeste Gewesten, nr. 4308.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

- grondplan van de hoeve en opstand van de koeienstal in blauwdruk (situatie 1914).

De gerealiseerde wederopbouw van de hoeve 'Madelstede' wijkt licht af van het gebruikte grondplan van het 'West-Bellegoed'. Zo werd de ast bij 'Madelstede' niet gerealiseerd, omdat de vooroorlogse hoeve geen ast had (principe van gelijkwaardigheid). Verder is de opstelling van het bakhuis gespiegeld: vanaf de straat bekeken sluit hij aan tegen de rechter- in plaats van tegen de linkerzijgevel van het huis. De hoeve 'Madelstede' verschilt op deze punten dan ook van het 'West-Bellegoed'. Andere verschillen zijn de kapel met aansluitende poort en de bewaarde overdekte mestvaalt bij de hoeve 'Madelstede'.

Verder zijn de meeste gebouwen vrij getrouw volgens plan uitgevoerd. De overdekte mestvaalt, centraal op het erf, werd pas in 1943 door het kadaster opgetekend.⁷³ De rodere baksteenkleur van dit gebouw wijst mogelijk op een jongere datering. Evenmin uitgesloten is dat het kadaster deze open constructie in 1928 niet heeft opgetekend. De uitvoering van het gebouw wijkt enigszins af van het bouwplan. Zo zijn de opengewerkte traveeën niet voorzien van korbogen, en kreeg het dak een korte, rechte overstek.

Ook in materiaalgebruik en architecturale detaillering zijn er een aantal verschillen. Zo zijn op de bouwplannen voor alle daken "*tuiles rouges genre Pottelberg*" aangeduid. Hiermee werden meestal mechanische pannen bedoeld, zoals deze ook gebruikt werden bij het 'West-Bellegoed'. In werkelijkheid werden de daken van de nutsgebouwen echter voorzien van rode gegolfde pannen (zogenaamd Vlaamse of Boomse pannen), en de boerenwoning van blauwe mechanische pannen. Bovendien werd het dak van de woning bekroond met een dakruiter. Deze bekroning is nu verwijderd, maar het klokje is bewaard op de hoeve (**5.4., figuur 60-62**). De oeils de boeuf zijn op het bouwplan aangeduid als "*tabatière*" of daklicht, in een veel eenvoudiger ronde vorm. De keuze van architect Schmidt voor oeils de boeuf in gewalste zinkplaten, een typisch 19de-eeuws industrieel product, lijkt uitgesproken eclectisch.

Op het bouwplan werd ook het gebruik van gele baksteen voor de strekken bij de nutsgebouwen niet voorgeschreven. Daarentegen werd bij de boerenwoning de cementering van de plint en van een horizontale band ter hoogte van de bovenlichten achterwege gelaten. Eveneens afwijkend van het bouwplan werden de T-vensters met vleugels, tussendorpel en bovenlicht voorzien van vensterhoge luiken. Hierdoor ging het oorspronkelijke opzet van minder hoge luiken (enkel ter hoogte van de vleugels) ter benadrukking van het lijnenspel van de tussendorpels en de rollagen in het metselwerk echter verloren.

De hoevesite is net als de vooroorlogse site aan de straat gelegen. De hoeveconfiguratie wijzigde daarentegen van een U-vormige opstelling met vrijstaande hoofdgebouwen (volume van boerenwoning en paardenstal, koeienstal en schuur) en tal van aparte stalletjes en nutsgebouwtjes, naar een semi-gesloten opstelling. De wederopbouwhoeve wordt gekenmerkt door - weliswaar grotendeels vrijstaande - gebouwen die in het vierkant rond het erf gegroepeerd zijn. Toch was de bebouwde oppervlakte van de vooroorlogse hoeve bepalend voor de naoorlogse wederopbouw: omwille van de gelijkwaardigheid mocht de oppervlakte of het belang ervan niet overschreden worden.

Vermoedelijk werd de "*Barrière d'entrée*" conform het bouwplan uitgevoerd. In de huidige poortdoorrit (verbouwing van circa 1940) zijn de drie oorspronkelijke bakstenen pijlers nog afleesbaar. Het voetgangspoortje (links) en de poort voor voertuigen (rechts) waren gevat tussen pijlers met een hoogte van 3,5 meter. Ze waren aan de bovenzijde afgewerkt met een ezelsrug en met pannen bekleed. Daartussen waren (vleugel)poorten voorzien, vermoedelijk met een houten kader en ijzeren spijlen.

Technisch was het een vooruitstrevende hoeve. Zo is in het bij de woning aansluitende bakhuis ("*fournil*") ook de machinekamer opgenomen. Dicht bij de koeienstal gelegen,

⁷³ KADASTERARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1943/10.

betrof het misschien 'machines' om boter te karnen, een functie die ook voor de oorlog aanwezig was. Of het kon gaan om machines om veevoeder te bereiden, zoals een mechanisch aangedreven haverpletter. Het bouwplan geeft voor de bevloering van de meeste nutsgebouwen harde en dus hygiënische "*briques sur champ*" of bakstenen op hun strek aan, en ook afvoergoten. Om hygiënische redenen waren de binnenmuren van de stallen, maar ook van de schuur, witgekalkt. De hoeve gold als een modelhoeve, die door de Boerenbond bezocht werd.⁷⁴ Een bijzonder element was zeker het smalspoor dat voor een deel nog bewaard is in de koeienstal. Lage wagonnetjes werden gebruikt voor het voederen, kipwagonnetjes voor het afvoeren van de mest. Onder meer in de publicatie *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre* (1918) van Alfred Ronse & architect Théodore Raison werd gepleit voor een grotere toepassing van technische hulpmiddelen op de hoeve.

Ronse & Raison hielden ook een pleidooi voor een meer gesloten hoeveconfiguratie. De voortdurende wind en de regenbuien, zeker in de polderstreek, veroorzaakten immers "*zeer schadelijke tochten en dwarrelwinden*" die alles op het erf vernielden. De pachter wou dan ook "*hinderpalen aan den storm bieden*" door de ruimte tussen de gebouwen af te sluiten. Door de evolutie van de hoevebouw (tweede helft 19de eeuw en zeker bij de wederopbouw) was de brandveiligheid op het erf echter verhoogd door het verdwijnen van houten wanden en strodaken, en door het gebruik op grote schaal van geïjzerd beton. Men kon nu de gebouwen dichter bij elkaar opstellen.⁷⁵ Heel wat hoeves van architect Cyrille Schmidt tonen inderdaad een semi-gesloten opstelling (zie verder).

1.2.7.2. Kapel toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Vrede bij de erftoegang

De literatuur situeert de bouw van de kapel in 1922 als bedanking voor de ongedeerde terugkeer (uit de oorlog?) van drie zonen van pachter Camiel Vandenberghe en twee zonen van de eigenaarsfamilie Snick.⁷⁶ De kapel vormde een nieuw gegeven na de oorlog en werd dan ook niet vermeld bij de *wederopbouw door de staat*. Ze is reeds aangeduid op de mutatieschets van 1928.⁷⁷ De toewijding van de kapel aan Onze-Lieve-Vrouw van Vrede werd vermeld in een krantenartikel van 1937, maar is wellicht ouder.⁷⁸ Het beeld met opschrift "*Regina Pacis*" getuigt van dezelfde devotie. Het feest "*Regina Pacis*" op 10 juli wordt vooral gevierd door de paters van de Heilige Harten en ontstond circa 1432 in Caravagnio in Italië, waar Maria aan een volkswrouw de belofte van vrede zou uitgesproken hebben.⁷⁹ De verspreiding van deze devotie in België lijkt een fenomeen uit de eerste helft van de 20ste eeuw te zijn. Onder meer in de Verwoeste Gewesten zijn er nog enkele kapellen bekend die kort na de Eerste Wereldoorlog toegewijd werden aan Onze-Lieve-Vrouw van Vrede. Onder meer een gedenkkapel voor gesneuvelde militairen op het kerkhof van Bikschote (Langemark-Poelkapelle), vermoedelijk samen met de kerk heropgebouwd in 1922-1924, is toegewijd aan "*Onze-Lieve-Vrouw van Rust en Vrede*".⁸⁰ Andere kapellen voor Onze-Lieve-Vrouw van Vrede vindt men over heel Vlaanderen en dateren meestal van kort na de Tweede Wereldoorlog.

1.2.8. Toevoegingen uit de periode 1935-1955

In 1935 nam Maurice Vandenberghe (Werken, 1907 - Boezinge, 1977) de hoeve over na de dood van zijn vader. Hij verrijkte de hoeve met een aantal erfgoedelementen, vooral in

⁷⁴ Informatie van de eigenaar.

⁷⁵ RONSE & RAISON 1918b, 3, 80.

⁷⁶ DEGRANDE 2012, 92.

⁷⁷ KADASTERARCHIEF WEST-VLAANDEREN, Mutatieschetsen en bijhorende staten, 1928/37.

⁷⁸ "*De Kapel ter eere van O.L. Vrouw van Vrede, bij de pachthoeve Vanden Berghe in de Raestraat.*" Zie: S.N. 1937: Landsche kapellen, *De Poperinghenaar* (7 maart) [online], <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18 mei 2018).

⁷⁹ VAN DEN AKKER D. 2001: Maria Koningin van de Vrede (Regina Pacis) [online], <https://www.heiligen.net/heiligen/07/10/07-10-1432-maria.php> (geraadpleegd op 18 oktober 2018).

⁸⁰ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Gedenkkapel Onze-Lieve-Vrouw van Vrede* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/213655> (geraadpleegd op 5 november 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

het interieur. Hij was actief lid van de Boerenjeugdbond (BJB) en gaf dit ook aan met twee wapenschildjes met letters "BJB" in de poort van zijn hoeve. In 1940 vond een "wintervergadering" van deze jeugdorganisatie van de Boerenbond⁸¹ plaats "op de Madelstede".⁸²

De jaarsteen "1921-1940" boven het voetgangerspoortje wijst op de verhoging van de poort circa 1940. Mogelijk liepen de bestaande, eenvoudiger hekken tussen bakstenen pijlers oorlogsschade op bij het begin van de Tweede Wereldoorlog, en werd de poort daarna in de huidige vorm hersteld of herbouwd. Bij de Duitse luchtaanvallen op België in mei 1940 werd Boezinge zwaar gebombardeerd en liep onder meer de pas twintig jaar eerder heropgebouwde Sint-Michielskerk zware schade op.

In 1935 volgde Maurice zijn vader op als voorzitter van de kerkfabriek. Bij de herstelling in 1941-1944 van de vernielde kerkraden bestelde hij mogelijk ook de twee ovale gebrandschilderde glazen voor de kapel bij de hoeve.⁸³ De gebrandschilderde glazen in de kerk, zowel deze uit de wederopbouwperiode (1925-1933) als deze uit de Tweede Wereldoorlog, zijn geplaatst door het Brugse huis Peene-Delodder.⁸⁴ Dit huis ontwikkelde tijdens het interbellum binnen het traditionele neogotische stramien een eigen persoonlijke stijl.⁸⁵ Het is mogelijk dat deze glazeniersfamilie ook de glasramen in de kapel maakten. Toch wijst de combinatie van felle kleuren met de grisailleschildering en de zware loodlijnen hier op een mogelijke invloed van de eveneens Brugse glazenier Frederic Roderburg (1884-1963).⁸⁶ Het werk van deze glazenier met Duitse roots kadert in de vernieuwing van de religieuze kunst in Vlaanderen tijdens het interbellum.⁸⁷

Samen met de poort wijst het eerste gebrandschilderde glas erop dat de hoeve bij de luchtaanvallen van mei 1940 beschadigd werd, of dat ze daar slechts op het nippertje aan ontsnapte. Boven de daken van woning, kapel en poort roept een vlammenzee oorlogsdreiging op. In de realistische tekening herkent men de wederopbouwarchitectuur en de poortopbouw van circa 1940. Tussen de vlammen brengt een witmarmeren beeld van Madonna met kind redding. Dit beeld is gebaseerd op het beeld van de Italiaanse renaissancekunstenaar Michelangelo Buonarroti in de Brugse Onze-Lieve-Vrouwekerk. Hier

⁸¹ Oppericht in 1928. Zie: BOUSSEMAERE 2013, 43.

⁸² S.N. 1940: Boezinge – Nieuws van t'onzent, *De Poperinghenaar* (13 oktober) [online], <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18 mei 2018).

⁸³ In "O.L.Vr. van de IJzer in Boezinge" wordt de herstelling van de glas-in-loodramen in de kerk én de waarschijnlijke plaatsing van deze in de kapel in 1942 gesitueerd. Uit het werk over de ramen in de kerk blijkt echter dat de plaatsing van nieuwe ramen over de periode 1941-1944 liep. Pastoor Vanneste startte de geldinzameling hiervoor reeds in 1940. Zie: S.N. 2012: O.L.Vr. van de IJzer in Boezinge (Ieper) en onze Nieuwjaarswens [online], http://www.joe-english-kunstschilder.be/Nieuwsbrieven/Nieuwsbrief_joe_012.pdf (geraadpleegd op 25 oktober 2018); BOUSSEMAERE 2013.

⁸⁴ BOUSSEMAERE 2013.

⁸⁵ Justin Peene (1863-1929) nam in 1919 het glazeniersatelier Dobbelaere in Brugge over, na drie jaar inactiviteit. Na de dood van Justin runde zijn weduwe het atelier verder. In 1938 nam schoonzoon André Delodder dit over. Opvolger Guy Delodder verhuisde het atelier in de jaren 1960 naar de voormalige werkplaats van glazenier Frédéric Roderburg aan de Baron Ruzettelaan (Sint-Michiels). Het huis Peene-Delodder zette tijdens het interbellum de traditionele neogotische richting, beïnvloed door de Sint-Lucasscholen, verder. Toch ontwikkelde "de jonge generatie glazeniers binnen het klassieke stramien een eigen persoonlijke stijl: zonder te breken met de gangbare normen en schema's geven ze hun figuren en taferelen een eigen stijl." Zie: BAKELANTS, CALDERS, BRAL & COOLEN 1986, 167-168; S.N. S.D.: *Plaatsingslijst van het tekeningenarchief van het atelier Dobbelaere-Delodder* [online], <https://kadoc.kuleuven.be/db/inv/941.pdf> (geraadpleegd op 25 februari 2019).

⁸⁶ Professor Anna Bergmans (UGent) merkte de stilistische gelijkenis met Roderburgs werk op (mail 1 juli 2018).

⁸⁷ De Duitse familie emigreerde in 1876 naar Leuven. Frederic, sinds zijn elfde doof, studeerde in Keulen en München (1902-1910). Na vestiging in Brugge en een passage voor een geplande opdracht in de abdij van Averbode (maart 1914), vertoefde hij vanaf 1915 terug in Keulen. Hier startte hij in oorlogsomstandigheden een glasoven op. Terug in Brugge vanaf 1922 voerde Frederic via de Leuvense professor Scharpé veel opdrachten uit voor Leuven en zijn universiteit. Zijn werk - meestal niet gesigneerd of gedateerd - kadert in de vernieuwing van de religieuze kunst in Vlaanderen. Roderburg verwerkte meermaals Vlaamse figuren (zoals Rodenbach), spreuken en legenden in zijn werk (Steen). "Neogotische kenmerken", "architecturale omljstingen", "statische heiligenfiguren" of gedetailleerde "theatrale taferelen" maken plaats voor "krachtige gestileerde figuren uitgebeeld met forse contour en grisailleschildering op fel gekleurd antiek geblazen glas" (Bakelants). Roderburg leverde veel monumentale glasramen voor West-Vlaamse kerken. Hij realiseerde ook veel kleine glasramen voor particulieren (Le Loup). Zie: BAKELANTS, CALDERS, BRAL & COOLEN 1986, 170-171; BONNEURE, DEMEESTER, FONTIER & LE LOUP 1992-1994, deel 5, 103; STEENO 2007, kolom 761-767.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

duikt opnieuw een verband met de kerk van Boezinge op, waarvoor Maurice een kopie (beeldhouwer onbekend) van genoemde Madonna bestelde.⁸⁸

Een sterke dramatische lading met verwijzing naar de Eerste Wereldoorlog is eveneens aanwezig bij het tweede gebrandschilderde glas. Dit is gebaseerd op de tekening *Onze-Lieve-Vrouw van de IJzer* (**5.4., figuur 65**) door frontschilder Joe English (Brugge, 1882 – Vinkem, 1918), die voor het eerst gepubliceerd werd in het *Mis- en Gebedenboek van den Vlaamschen Soldaat* (1916).⁸⁹ Mogelijk koos de pachter bewust dit ontwerp: English was immers in 1915 werksoldaat nabij het Boezingse front, dat ook geassocieerd werd met het IJzerfront.

Deze glas-in-loodramen werden circa 2010 gerestaureerd in opdracht van de huidige eigenaar.

Wellicht ook in de jaren 1940, of ten laatste in 1955, werd het interieur van de boerenwoning verrijkt met een pronkkamer. Volgens de familie werd de schouw (**5.4., figuur 63**) in deze kamer gebeeldhouwd door de Ieperse kunstenaar en vriend aan huis Maurice Deraedt (1881-1955). Deze kunstenaar had in de jaren 1940 een grote regionale bekendheid na de realisatie in 1939 van het beeldhouwwerk van de Vispoort in Ieper.⁹⁰ Het was ook de bedoeling om de lambrisering van beeldhouwwerk te voorzien, maar de dood van de kunstenaar maakte dit onmogelijk. Een gelijkaardige schouw met runds- en hengstenkop op de hoeve 'Abeelhof' in Vlamertinge (Ieper) is gebeeldhouwd door Deraedt.⁹¹

In drie deuren van de pronkkamer is ook gebrandschilderd glas ingebracht. Deze portretten van Sint-Isidoor, de heilige Godelieve en een landbouwer dateren net zoals bij de kapel vermoedelijk uit de periode 1941-1944. Na de beschietingen van de Sint-Michielskerk van Boezinge in mei 1940 werden er een aantal nieuwe glasramen geplaatst door het Brugse huis Peene-Delodder. Net zoals bij de kapel is er een persoonlijke link: als voorzitter van de kerkfabriek betrokken bij de plaatsing van de ramen in de kerk bestelde pachter Maurice mogelijk ook de glasramen voor de pronkkamer. Daarenboven is de iconografie van de heiligen in de pronkkamer thematisch sterk beïnvloed door de gebrandschilderde glazen in de kerk:

Afbeelding van landbouwheilige Isidoor in de kerk (5.4., figuur 66) en in de pronkkamer:

Blijkens het opschrift en het wapenschild met letters "BJB" is het gebrandschilderd glas in de kerk in 1941 geschonken door de Boerenjeugdbond. Het illustreert de legende: Isidorus bidt terwijl engelen ploegen met zijn span witte paarden.⁹² Op de achtergrond wordt het dorp afgebeeld met onder meer de bakstenen kerktoren, een boomgaard en de Bretoense oorlogscalvarie van Boezinge.

⁸⁸ S.N. 2012: O.L.Vr. van de IJzer in Boezinge (Ieper) en onze Nieuwjaarswens [online], http://www.joe-english-kunstschilder.be/Nieuwsbrieven/Nieuwsbrief_joe_012.pdf (geraadpleegd op 25 oktober 2018).

⁸⁹ VANLANDSCHOOT 1998, 1238-1239; Joe English – van inspirerende kunst tot propaganda [online], www.museumaandeijzer.be (geraadpleegd op 24 oktober 2018); Tentoonstelling Joe English gaat van start [online video], www.focus-wtv.be (geraadpleegd op 24 oktober 2018); *Onze-Lieve-Vrouw van de IJzer* [online], <http://balat.kikirpa.be/object/87469> (geraadpleegd op 24 oktober 2018).

⁹⁰ Maurice Deraedt (1881-1955) was een selfmade man. Hij moest zijn studies aan de academies van Rijsel en Antwerpen stopzetten bij het overlijden van zijn vader in 1907. Als vluchteling tijdens de Eerste Wereldoorlog kon hij in Rueil bij Parijs zijn beeldhouwkunst verder verfijnen. Dit impliceert een vrij late ontwikkeling en verderzetting van zijn carrière. Naast de Ieperse Vispoort leverde hij ook heel wat werk voor de Sint-Michielskerk van Boezinge (1927). Zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Vispoort* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30098> (geraadpleegd op 25 oktober 2018); S.N. 1940: La Restauration de la Porte de Neptune à Ypres, *Het Ypersch Nieuws* (6 januari) [online], <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18 oktober 2018); DEWILDE 1988.

⁹¹ De exacte periode van deze schouw is niet bekend, maar mogelijk vormen de schilderijen van 1941-1943 in de lambrisering wel een aanwijzing. Volgens Jan Dewilde, conservator van de Ieperse musea, ontwierpen heel wat Ieperse kunstenaars vooral tijdens de Tweede Wereldoorlog allerlei decoratief werk voor landbouwers in de omgeving (mail van 13 november 2018). Zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Hoeve Abeelhof* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30813> (geraadpleegd op 25 oktober 2018).

⁹² De Spaanse landarbeider Isidorus van Madrid (1082-1130) is in 1622 heilig verklaard. Zie: BOUSSEMAERE 2013, 42-43; *Isidorus van Madrid* [online], https://nl.wikipedia.org/wiki/Isidorus_van_Madrid (geraadpleegd op 8 maart 2019).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

Bij het glas in lood in de pronkkamer ontbreekt de architecturale omlijsting. Wel is Isidor gelijkaardig geportretteerd, weliswaar in profiel en gezien de kleinere oppervlakte niet ten voeten uit. Achter de heilige zien we de hoofden van een zwart en een bruin paard. Op de achtergrond zijn de torenspits van Boezinge en een boomgaard afgebeeld. Een bijkomend element vormt de poort van de hoeve 'Madelstede', waar in 1940 een "wintervergadering" van de Boerenjeugdbond plaatsvond (zie hoger). De aandacht voor paarden is natuurlijk niet vreemd aan de hoevecontext (zie ook de schouw). Omdat het hier om de afbeelding van rijpaarden gaat, is er mogelijk ook een verband met de Landelijke Ruitery. Deze vereniging werd in 1937 binnen de Boerenjeugdbond van Boezinge opgericht en evolueerde tot een vereniging op Vlaams niveau.⁹³

Afbeelding van Godelieve van Gistel in de kerk (5.4., figuur 68) en in de pronkkamer:

Het gebrandschilderd glas in de kerk is in 1944 geschonken door een anoniem echtpaar. Het vertelt het levensverhaal van de heilige aan de hand van attributen. Godelieve werd verstoten uit de burcht van haar echtgenoot en moest de kraaien van het gezaaide korenveld verjagen. Toen de kerkklokken luidden voor de mis, vroeg Godelieve de kraaien om te verzamelen in de schuur.⁹⁴

Bij het glas in lood in de pronkkamer ontbreekt de architecturale omlijsting. Wel is de afbeelding van de heilige gelijkend: gezichtsuitdrukking, haartooi, rode mantel, afbeelding in profiel enzovoort. Door de kleinere oppervlakte komt enkel de buste van de heilige in beeld. De burcht, de walgracht met zwanen (symbool van zuiverheid), de kraaien op de akker, de dreigende lucht met meeuw verwijzen rechtstreeks naar de compositie van het glas in de kerk. Andere elementen zoals de schuur en de kerktoren werden weggelaten omwille van plaatsgebrek.

Ondanks de mogelijke productie van de gebrandschilderde glazen in de pronkkamer door het huis Peene-Delodder doen de combinatie van felle kleuren met grisailleschildering en de zware loodlijnen, net als in de kapel, opnieuw aan glazenier Frederic Roderburg denken.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

De hoevesite 'Madelstede' vormt een ensemble van de verlaten vooroorlogse site (ten noorden) en de wederopbouwhoeve van 1921-1922 (ten zuiden). Bij de verlaten site in het noorden zijn er archeologische sporen die behoren tot de vooroorlogse hoeve en verwijzen naar de gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog.

1.3.1. De verlaten vooroorlogse hoevesite

De site van de vooroorlogse hoeve is gelegen op een rechthoekig weilandperceel. Kenmerkend zijn de bewaarde fundamenten van de vooroorlogse hoevegebouwen. De lange haag aan de straatzijde is grotendeels aangeplant vanaf de jaren 1980. Door de traditionele soortenkeuze sluit dit vrij goed aan bij traditionele hagen met erfgoedwaarde. Deze haag is onderbroken door de bewaarde 19de-eeuwse gietijzeren toegangshekken tussen dito pijlers met spits topstuk, een overblijfsel van de vooroorlogse hoeve.

Tijdens droge zomers laten de fundamenten van de vooroorlogse site zich met het blote oog aflezen als verkleuringen in het grasland. Deze archeologische sporen werden in 2009 opgemeten. Bij die gelegenheid werden ook de muur- en betonresten bij de oever van de vroegere poel (de noordoostelijke 'kop' of oude kern van de vijver, zie verder) onderzocht. Resten van de bakstenen zij- of oostgevel van de schuur en van een betonnen oorlogsconstructie die daar tegenaan gebouwd was, werden gedeeltelijk opgegraven en

⁹³ De Boezingse onderpastoor De Mey stichtte de vereniging. Een geglazuurde gedenkplaat van 1957 nabij de kerk van Boezinge herdenkt de oprichting van deze vereniging in 1937. Zie ook: WOESTENBORGH 2007.

⁹⁴ *Godelieve (heilige)* [online], [https://nl.wikipedia.org/wiki/Godelieve_\(heilige\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Godelieve_(heilige)) (geraadpleegd 7 maart 2019).

gedocumenteerd. Ook luchtopnames met drone (zomer 2018)⁹⁵ tonen aan dat de muurresten van de vooroorlogse hoeve ondiep onder het maaiveld bewaard zijn. Uit de vergelijking van de geregistreerde archeologische sporen met het *Grondplan van de vooroorlogse hoeve* (opgemaakt in 1920) blijkt dat zeker van de volgende gebouwen de fundamenteën vrij goed bewaard zijn:

- ten noorden van het erf, het volume met paardenstal en boerenwoning (buiten- en binnenmuren). Op het terrein is ook de gierkelder onder de paardenstal bewaard,
- ten oosten van het huis sluit de aardappelkelder aan (buitenmuren),
- achter paardenstal en boerenwoning, de varkensstal met de aansluitend melkhuis met boterkarn en de smallere bakoven (buitenmuren en deels binnenmuren),
- ten oosten van het erf, een deel van de koeienstal (buitenmuren en binnenmuren),
- voor de koeienstal zijn de fundamenteën bewaard van een constructie. Deze kan op het eerste zicht niet teruggebracht worden tot (de officiële plannen van) de vooroorlogse hoeve, tenzij het de muren van een gierkelder of beerput betreft. Een oorlogsconstructie voor de stal is minder waarschijnlijk, omdat dit niet strookt met de fotodocumentatie,
- achter de koeienstal, de kalverstallen (buitenmuren),
- van de schuur is enkel de oostelijke zijgevel, aansluitend bij de vroegere poel (het noordoostelijk deel van de L-vormige vijver) zichtbaar in de dronebeelden. Wel is de voet van deze schuurgevel vijf à tien baksteenlagen hoog boven het maaiveld (tegen de oever) bewaard, met daartegen een oorlogsconstructie bestaande uit beton en kasseien. Mogelijk betreft het de restanten van een bunker. Tijdens de oorlog dienden de (resterende) muren van de schuur als camouflage voor deze constructie. De kasseien zijn mogelijk afkomstig van het vooroorlogse erf. Na gedeeltelijke opgraving en documentatie in 2009 van de oostelijke schuurgevel met aansluitende constructie bleven deze bouwsporen in situ bewaard.

Ten zuiden van het vooroorlogse hoeveperceel bevindt zich het historische tuinperceel, dat nu deel uitmaakt van de weide. Daarin bevindt zich een vijver in de vorm van een L in spiegelbeeld. Deze vijver is ontstaan uit een 19de-eeuwse poel, ten zuidoosten van het hoeveperceel, en meer bepaald ten oosten van de schuur. De bredere noordoostelijke 'kop' van de vijver gaat terug op deze poel, die wellicht bedoeld was als drinkplaats voor koeien. In de oostelijke arm van de vijver is er een eilandje. Deze vijver is omgeven door knotbomen en opgaande bomen. Naast een zevental omvangrijke knotwilgen (stamomtrekken tot 3,06m gemeten op 1m) en twee opgaande essen (stamomtrekken tot 2,24m gemeten op 1,50m) zijn er ook enkele recentere aanplantingen met onder meer cultuurpopulieren, een treurwilg, een beuk, een kraakwilg en nog enkele knotwilgen.

Tussen het historische tuinperceel (weilandperceel met vijver) en de wederopbouwhoeve in bevindt zich een weide met boomgaard en een moestuin. In de hoogstamboomgaard zijn enkele oude fruitbomen van onder meer okkernoot en peer aangevuld met recente exemplaren. Aan de straatzijde wordt dit perceel bepaald door drie opgaande zomereiken (stamomtrekken tot 2,99m gemeten op 1,50m). Deze werden tijdens het interbellum aangeplant en zijn ondertussen uitgegroeid tot forse exemplaren.

1.3.2. De wederopbouwhoeve van 1921-1922

De hoeve 'Madelstede' is heropgebouwd ten zuiden van de oude hoevesite en het boomgaardperceel. De hoeve wordt aan de straatzijde gemarkeerd door de in een tuin gelegen vrijstaande boerenwoning (ten noordwesten) en de inkompartij met kapel en toegangspoort (ten zuidwesten).

Kenmerkend voor de wederopbouwhoeves van architect Cyrille Schmidt is de beeldbepalende ligging van de boerenwoning, met een representatieve gevel naar de straat

⁹⁵ Deze registratie vond plaats op 30 augustus 2018, met toestemming van de eigenaars. Johan Van Laecke, expert-landmeter van het agentschap Onroerend Erfgoed maakte de dronebeelden.

gericht. Het belang van deze straatgevel (westgevel) wordt benadrukt door de voortuin en de symmetrisch opgevatte zijgevels van paardenstal en koeienstal, die de boerenwoning flankeren. De in het oog springende zijpuntgevels zijn uitgewerkt met een getrapte aflijning en rondboogluik.

De voortuin is omringd door een opvallende, geschoren afsluitingshaag van grootbladige buxus van ongeveer 1,60m hoog, die mogelijk reeds in het interbellum werd aangeplant. Deze tuin is opgevat als een siertuin met grasperken en sierheesters waaronder een geknipte hulst, een op enen (stam) gezette buxus (stamomtrek 0,63m gemeten op 1,50m) en een bruine hazelaar. Er staan ook opgaande bomen waaronder een Weymouthden en een fijnspar, en een op struik gezette magnolia.

Ten zuiden van woning en voortuin leidt vanaf de toegangspoort een korte gekasseide erfoprit naar het achterin gelegen erf. Dit erf is in het vierkant omringd door de semi-gesloten configuratie van boerenwoning (erf- of oostgevel), paardenstal met in het verlengde daarvan varkensstal en L-vormig volume met dwarsschuur en koeienstal. Muurtjes en hekken die de (vrijstaande) gebouwen met elkaar verbinden, dragen bij aan deze geslotenheid. Vanaf de poort en de erfoprit ontstaat er een zichttas op het L-vormige volume (schuur en koeienstal), en meer bepaald op de twee bogen van het in de schuur geïncorporeerde wagenhuis.

1.3.2.1. De inkompartij met kapel (1922) en poort (gewijzigd circa 1940)

De erftoegang wordt gemarkeerd door de kapel Onze-Lieve-Vrouw van Vrede met aansluitende toegangspoort. Anders dan de rest van de hoeve zijn de kapel en de poort opgetrokken in geeloranje baksteen. Deze baksteenkeuze vormt een zeldzaam gegeven voor de wederopbouwhoeves van het Ieperse.

Exterieur van de kapel

De kapel is opgetrokken in verzorgd baksteenmetselwerk (kruisverband). Het materiaalgebruik en de vormtaal refereren aan de regionale kapelarchitectuur uit de 18de eeuw. Bewaarde kapellen zijn er bijvoorbeeld nog in de minder vernietigde streek rond Wervik.⁹⁶ Het gebouwtje op rechthoekig grondplan is gevat onder een leien zadeldak. Doordat de kapel is ingeplant op de hoek van de voortuin van de woning, onderbreekt ze de afsluitingshaag van buxus. De smalle, naar de straat gerichte gevel met portaal is beeldbepalend uitgewerkt als pilastergevel waarboven een bekronende klokvormige geveltop, waarbij rijkelijk gebruik wordt gemaakt van profielbakstenen. De deuropening onder segmentboogstrek is gevat tussen naar boven toe versmallende pilasters met horizontale geleding, onder meer ter hoogte van de sokkel en de strek. Boven de strek van de deur zijn de pilasters met elkaar verbonden door een gebogen druiplijst en een rechte kroonlijst van profielbakstenen, waarboven de pilasters kort doorlopen. De pilastergevel is bekroond met een op schouderstukken uitkragende klokvormige geveltop met voluutvormige aanzetten. Deze geveltop met kopse afboording eindigt op een overhoeks topstuk van profielbakstenen, met bekronend ijzeren kruis. Het gevelveld is voorzien van een blinde, ovale oculus. Binnen de kopse aflijning van de oculus geeft een verdiept geplaatst, blauwhardstenen medaillon het gekapte opschrift "*Onze-Lieve-Vrouw van Vrede Bid Voor Ons*" weer. De beschilderde houten deur in het portaal is voorzien van een beglaasd bovendeel met houten balusters. De zijgevels zijn afgelijnd door een kopse baksteenlijst en opengewerkt door ovale oculi met houten ramen met glas in lood, als herhaling van het medaillon in de straatgevel. Tegen de rechterzijgevel is een blauwhardstenen zitbank opgesteld. De puntgevel achteraan is uitgewerkt met aandak.

⁹⁶ Een vergelijking met vooroorlogse kapellen in de streek rond Ieper ligt niet voor de hand, vermits deze bijna allemaal vernietigd zijn. Wel kan de vergelijking gemaakt worden met bewaarde 18de-eeuwse kapellen met pilasters en klokvormige geveltop in de streek van Wervik. Zie onder meer: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *18de-eeuws kapelletje* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/32882>, *Menekapel* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/32982> (geraadpleegd op 24 oktober 2018).

Toegangspoort

Bij de kapel sluit een tweeledige toegangspoort in vlak baksteenmetselwerk aan. De pijlers op vierkant grondplan gaan terug op de oorspronkelijke erftoegang uit de jaren 1920. De linker pijler van het voetgangerspootje (straatzijde) vormt een hoek met de zijgevel van de kapel. Bouwnaden geven de overgang aan tussen de pijlers en de bekroning ervan circa 1940 met korfbogen. Het smalle en lage voetgangerspootje (links) en de brede en hoge inrijpoort (rechts) zijn respectievelijk gevat onder een zadel- en een schilddakje. Blauwe mechanische pannen vervangen het vroegere strooien of rieten dak.⁹⁷ De beplankte dakoverstek rust op houten modillons. Boven de korfboog van het voetgangerspootje is een vooruitspringende similistenen jaarsteen met verheven cijfers "1921-1940" aangebracht in een kopse rechthoekige baksteenomlijsting. Een gelijkaardige naamsteen "Madelstede" is aangebracht boven de inrijpoort. Eenvoudige, similistenen wapenschildjes met kruisje, gestileerde letters "BJB" en ploeg in de middelste en de rechter pijler verwijzen naar de Boerenjeugdbond. De in het metselwerk verankerde metalen duimen, onder meer bij het voetgangerspootje, herinneren nog aan de hekken die de poorten vroeger invulden. Bij de rechter pijler sluit zijdelings een steunbeer aan (duidelijke bouwnaad in het metselwerk). Aan de voet van deze pijler en de steunbeer steekt een natuurstenen grenssteen uit de grond. Deze verplaatste steen paalde vroeger de omringende velden af.

Interieur van de kapel

Het *interieur van de kapel* is uitgewerkt met gecementeerde muren met reliëfrijke afwerkingslaag en een bepleisterd spitstongewelf. In het gewelf en rond de ramen zijn sporen van polychromie bewaard. De vloer van cementtegels vormt een tegeltapijt van kleurrijke bloemmotieven en meanderend lijnenspel. Deze tegels zijn geproduceerd in de periode 1875-1914 en werden soms nog verwerkt of hergebruikt in gebouwen uit het interbellum.⁹⁸ Mogelijk zijn vooroorlogse tegels hergebruikt uit de vernietigde boerenwoning. De vloer is afgeboord met een sobere plinttegel.

Het neogotische altaar in witgeschilderd hout is uitgewerkt met drie briefpanelen tussen stijlen. De stijlen met triglief zijn aan de bovenzijde uitkragend en dragen het blad van de altaartafel. Op de hoeken zijn smeedijzeren kandelaars met opengewerkte arm vastgemaakt (de rechter kandelaar is afgebroken). Boven de altaartafel is een boogvormige verhoging uitgewerkt met in het midden een gesloten hogere sokkel voor het gepolychromeerde beeld van Onze-Lieve-Vrouw (cultuurgoed). Het opschrift "Regina Pacis" op de voet wijst er op dat het om het oorspronkelijke beeld gaat of in elk geval om een latere replica of variant van dit beeld, vermits de toewijding van de kapel aan Onze-Lieve-Vrouw van de Vrede reeds in 1937 genoemd werd.

In de zijmuren zijn beschilderde houten sokkels voor beelden verankerd. Het gepolychromeerde gipsen beeld van Sint-Jozef met kind op de linker sokkel vormt een standaardtype dat veelvuldig voorkomt. Een bijzondere historische of devotionele band met de kapel ontbreekt. Op de rechter sokkel is geen beeld meer geplaatst. In de kapel zijn er twee metalen offerblokken in de noordwesthoek (vooraan bij de deur). Eén blok is uitgespaard in de muur, het andere vierkante blok met kruisreliëf is in de muur verankerd.

De *ramen met ovaal gebrandschilderd glas* in een rechthoekige houten omlijsting (75 x 45 cm) geven het kapelinterieur een uitzonderlijk karakter:

- het glas in de rechterzijgevel verwijst naar de oorlogsdreiging door de luchtaanvallen in mei 1940. In een vuurpoel van blauwe, oranje en rode vlammen boven de hoevedaken brengt een Mariabeeld, gemodelleerd naar Michelangelo's Madonna (Onze-Lieve-Vrouwekerk, Brugge), redding. Witte en grijze grisaille geven het witmarmer en de schaduwen weer. Het wederopbouwhuis en -kapel zijn realistisch voorgesteld met beluikte vensters, blauwgrijs mansardedak met oeils de boeuf (...) bij het huis, pilaster- en klokgeveltje, oculi, leiendak (...) bij de kapel. De

⁹⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, Fotoarchief van de inventarisatie in de jaren 1980 (augustus 1982).

⁹⁸ Mail tegeldeskundige Mario Baeck, 12 juli 2018.

toegangspoort, reeds met korbogen en oranjebruin strodak⁹⁹ plaatst het glas in lood in de tijd ná 1940. Baksteenmuren en boomkruinen zijn in grisaille uitgewerkt, in contrast met de felle kleuren. Het ovaal wordt onderaan afgeboord door de straat, het voetgangersweggetje (bruin) en de haag van de voortuin (groen),

- ook het glas in de linkerzijgevel, gebaseerd op de tekening *Onze-Lieve-Vrouw van de IJzer* (1916) van frontschilder Joe English (1882-1918) heeft een sterke dramatische lading. Onze-Lieve-Vrouw met kind beschermt twee soldaten met haar hoogblauwe mantel. De Belgische soldaten - herkenbaar aan uniform en helm in grisaille - slapen, de handen gevouwen over het geweer. De figuren zijn geplaatst voor een muur van donkerrode zandzakjes. Daarboven vormt de overstromende IJzervlakte met een diagonale loopbrug in grisaille de horizon onder een hoogblauwe nacht.

Het gebruik van felle kleuren in contrast met grisailleschildering en de zware loodlijnen reminisceren aan de Brugse glazenier Frederic Roderburg (1884-1963).¹⁰⁰

1.3.2.2. De gekasseide erfoprit

Een korte gekasseide erfoprit leidt naar het erf. Deze kasseistrook met bol profiel is afgezoomd door brede buxushagen, links een afsluitingshaag van de voortuin, rechts een afsluitingshaag naar de koeienstal toe. Tussen de afsluitingshaag van de voortuin en de straatgevel van het bakhuis verschaft een gietijzeren hekje met bakstenen penant toegang tot de tuin (de haag loopt verder langs de stoep van het bakhuis). Ter hoogte van het erf (op de hoek van zij- en erfgevel van het bakhuis) sluit op deze erfoprit een gietijzeren poort aan, gevat tussen dito ronde pijlers met spits topstuk. De indeling met doorgang voor voetgangers en rijtuigen vormt een herhaling van de opbouw van de toegangspoort.

1.3.2.3. Het erf met semi-gesloten hoeveconfiguratie en centraal de overdekte mestvaalt

Rondom het erf zijn de gebouwen in het vierkant opgesteld in een semi-gesloten configuratie: ten westen de boerenwoning, ten noorden de paardenstal met in het verlengde daarvan varkensstal, en ten zuidoosten het L-vormige volume van koeienstal en dubbele dwarsschuur. De geslotenheid van het erf wordt verhoogd doordat de geringe afstand tussen de erfgevels van de grotendeels vrijstaande gebouwen ingevuld is met een muur of een poort. Tussen de woning en de paardenstal is er een muur onder ezelsrug met segmentboogpoortje. Tussen de varkensstal en de schuur is er een muur met penant en gietijzeren hekken. Daarnaast wordt het centrale gedeelte van het erf bepaald door het imposante volume van de overdekte mestvaalt.

De oorspronkelijke erfaanleg is bewaard. De brede stoep van bakstenen op hun strek ("*troittoir de briques sur champ*" op bouwplan) boordt rondom rond de gebouwen af. Enkel voor de woning is deze stoep vervangen door een natuurstenen terras. Voor de paardenstal (ten noorden) en de koeienstal (ten zuiden) zijn de bakstenen stoepen nog deels in een schuine lijn doorgetrokken tot aan de smalle gevels met uitritten van de overdekte mestvaalt. Voor de twee schuurpoorten zijn de bakstenen onderbroken door een kasseistrook. Voor de kalverstal (geïncorporeerd in de schuur) is het ronde, blauwhardstenen deksel van de gierkelder ingewerkt in de bakstenen stoep. Ook voor de koeienstal zijn er gierkelders, waarvan één afgedekt is met een gietijzeren rond deksel, vermoedelijk een vroegere draaicirkel van het smalspoor. Ter hoogte van de koeienstal is de gekasseide erfoprit doorgetrokken langs de bakstenen stoep. Ook langs de voor- en zijgevels van de woning en het bakhuis zijn de stoepen van bakstenen op hun strek grotendeels bewaard.

⁹⁹ Deze strooien of takken bedaking was nog aanwezig bij de inventarisatie van de jaren 1980. Zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, Fotoarchief van de inventarisatie in de jaren 1980 (augustus 1982).

¹⁰⁰ Mail deskundige gebrandschilderd glas Anna Bergmans, 1 juli 2018.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

Het erf wordt aan de westzijde van de overdekte mestvaalt gekenmerkt door een erfbeplanting met een aantal sierbomen en -struiken, onder meer een treures (stamomtrek 1,23m gemeten op 1,50m), een robinia (stamomtrek 0,95m gemeten op 1,50m) en een opgaande beuk (stamomtrek 2,58m gemeten op 1,50m). Op de zuidwestelijke hoek van de mestvaalt staat ook een opvallende op enen (stam) gezette hanendoorn (stamomtrek 1,00m gemeten op 1,50m).

1.3.2.4. Materiaalgebruik van de hoevegebouwen

De hoevegebouwen zijn opgetrokken in donkerrode verankerde baksteen (kruisverband). De stallen en de schuur zijn gevat onder zadeldaken, de mestvaalt onder een schilddak. De zuidoostelijke buitenhoek (achterzijde) van de haaks op elkaar gestelde zadeldaken van het L-vormige volume is uitgewerkt met een dakschild. De nutsgebouwen zijn gedekt met rode Vlaamse pannen (met uitzondering van de mechanische pannen op het oostelijke dakvlak van de schuur). De daken van schuur en varkensstal (erfzijde) zijn voorzien van een aantal kleine gietijzeren dakvlakraampjes. Het steile onderstuk van het mansardedak (woning) had mogelijk ook een aantal van die venstertjes. De daken van de boerenwoning en de schuur zetten aan op hogere muren dan bij stallen en vaalt. Het schilddak van de woning is opgevat als mansardedak en gedekt met blauw geglazuurde mechanische pannen (recent voorzien van zinken hanggoten). De brede dakoverstekken van huis, stallen en schuur zijn geknikt. Ze zijn aan de onderzijde beplankt en rusten op houten, geprofileerde modillons. De vaalt heeft daarentegen een korte en rechte dakoverstek. De laadvensters zijn gevat onder een verhoogde rechte dakoverstek met sleepdak. De muren van stallen en schuur zijn bijkomend afgelijnd door uitkragende baksteenlijsten met onderaan een platte muizentand. Het bewaarde houtwerk (deuren, vensters, luiken, dakoverstekken) is meestal donkergroen geschilderd, al zijn er op de overstekken ook sporen van andere kleuren.

De architecturale uitwerking van het huis en de nutsgebouwen is verschillend. De muren van het huis zijn – in de lijn van de 19de-eeuwse landelijke architectuur – opengewerkt door muuropeningen met segment- of steekboog. Voor de strekken werd dezelfde baksteen gebruikt als voor de rest van de muur. Op de begane grond wordt een sluitsteen gesuggereerd in het metselwerk van de strekken. De muren van de nutsgebouwen zijn daarentegen opengewerkt door muuropeningen met (gedrukte) korfboog of rondboog, onder strek van geeloranje baksteen. Dit is duidelijk een andere, veel ruwere baksteen dan bij de kapel en de poort. Mogelijk is deze baksteen gerecupereerd van de vooroorlogse hoeve.

De rollagen (horizontale geplaatste baksteenkoppen, "*briques sur champ*" op het bouwplan) op een hoogte van 60 à 70 cm komen terug bij alle hoevegebouwen en lijnen de plint af. Bij het huis lopen deze rollagen gelijk met de bakstenen onderdorpels van de vensters, en worden ze ook herhaald ter hoogte van de (oorspronkelijke) tussendorpels van de benedenvensters, en bij de vensters van het brede dakvenster (straatgevel).

1.3.2.5. De boerenwoning met aansluitend bakhuis

Exterieur

Het imposante volume van de boerenwoning telt acht traveeën en is bekroond met een mansardedak in blauw geglazuurde pannen. Het steile onderstuk van het mansardedak wordt nog benadrukt door de geknikte dakoverstek. De dakruiter (ter hoogte van de kruising van de nokken van dak en dakvenster) benadrukte nog de monumentaliteit van dit volume, maar werd recent bij dakwerken verwijderd, net als twee schoorstenen. De opkamers (één travee in de straatgevel, twee in de erfgevel) bevinden zich aan de noordzijde van het huis. De deuren van huis en bakhuis hebben blauwhardstenen onderdorpels.

De straatgevel is asymmetrisch ingedeeld, doordat het mansardedak boven de deurtravee (zesde travee, met links en rechts aansluitende vensters) onderbroken wordt door een bakstenen dakvenster ter breedte van drie vensters. De stompe puntgevel van dit dakvenster zet pas aan boven het steile onderstuk van het dak. Het hoge venster boven de deur is geflankeerd door twee lagere vensters. In deze gevel is het oorspronkelijke beluikte houtwerk niet bewaard. Wel zijn er metalen luikduimen verankerd in het metselwerk. Boven de deur steekt een natuurstenen naamsteen "Madelstede". Bepaalde gevelvlakken zijn begroeid met wingerd.

Oeils de boeuf in zink verrijken het onderstuk van het mansardedak: twee links van het dakvenster en één rechts ervan in de straatgevel, twee in de noordelijke zijgevel en één in de zuidelijke zijgevel. Deze ronde venstertjes imiteren blauwhardstenen oeils de boeuf met een gebogen kroonlijst met klossen. Sierlijker dan op het bouwplan zijn ze ook voorzien van een sluitstuk met bekapping en bolbekroning.

De noordelijke zijgevel is opengewerkt door slechts één keldervenstertje met segmentboog en ijzeren traliewerk. Tegen de zuidelijke zijgevel sluit het bakhuis aan. Door het smallere grondplan van dit nutsgebouw springt de straatgevel in ter hoogte van het bakhuis. De straatgevel en de zijgevel van de bakhuis tellen twee 'halve' venstertjes met bewaard vensterraam (de oorspronkelijke roedeverdeling is niet bewaard). De zijgevel kraagt uit op schouderstukken.

De witgeschilderde erfgevel is heel imposant. De segmentbogige deuren en vensters met zwart geschilderde bakstenen onderdorpels hebben een sterk ritmerende werking. Ook bij de opkamervensters houden de strekken dezelfde hoogte aan. De traveeën van de begane grond zijn opgebouwd in spiegelbeeld: de twee deuren in het midden worden telkens geflankeerd door twee vensters. De oorspronkelijke, beschilderde T-vormige vensters op de begane grond bestaan uit twee vleugels tussen geprofileerde onder- en tussendorpels, en een bovenlicht. De verwijderde oorspronkelijke roedeverdeling is gedocumenteerd: de vleugels waren verdeeld in twee vlakken, het bovenlicht in drie (**5.4., figuur 58**).¹⁰¹ De bewaarde opkamervensters bestaan uit twee vleugels met drieledige roedeverdeling. De groen beschilderde vensterhoge luiken en deuren zijn samengesteld uit een opgeklampt kader met beplanking en oorspronkelijk hang- en sluitwerk. De kleine rechthoekige beglazing van de deuren is voorzien van geometrisch smeedwerk. Bij de rechter deur is de drieledige roedeverdeling van het bovenlicht bewaard. Tussen de zesde en zevende travee is een nieuwe rechthoekige vensteropening ingebracht. Bij de rechthoekige keldervenstertjes is het bewaarde houtwerk met twee vleugels afgeschermd met horizontaal ijzeren traliewerk.

De witgeschilderde erfgevel van het bakhuis sluit aan bij de deze van het huis. Hij is opengewerkt door de deuren van buitentoilet en toegangsdeur, met daartussen een 'half' venstertje met bewaard houtwerk en drieledige roedeverdeling. Ook de groen beschilderde beplankte deuren met hang- en sluitwerk zijn bewaard, bij het toilet met kenmerkende verluchtingsgleuven.

Interieur van de boerenwoning

Het *interieur van de boerenwoning* wordt aan de oostzijde (erfzijde) gekenmerkt door de opeenvolging van het ruime salon (ten zuidoosten aansluitend bij het bakhuis, op het plan keuken), de kleinere keuken (midden, op het plan "dégagement") en twee opeenvolgende kleine opkamers (ten noordoosten). Aan de westzijde zijn er onder meer een gang, een enfilade van salon en "maison" en enkele (op)kamers. Alle ruimtes op de begane grond, met uitzondering van de keuken en de gang, zijn voorzien van een vloer van witte en zwarte cementtegels uit de wederopbouwperiode, gelegd in een kruispatroon. De ruimtes zijn overkluisd met enkelvoudige balkenlagen. De geprofileerde houten paneeldeuren met oorspronkelijk hang- en sluitwerk in een dito omlijsting zijn bewaard. Met uitzondering van de pronkkamer kregen ze recent een lichtere kleurstelling.

¹⁰¹ Op de hoeve is een gedemonteerd venster bewaard. Het oorspronkelijke houtwerk is ook fotografisch gedocumenteerd. Zie bijlage 5.3. documentatie.

In de rechthoekige salon aan de erfzijde wijst de bewaarde balkraveling tegen de zuidelijke zijgevel (tussenmuur met bakoven) op een verwijderde schouw. Rond het midden van de 20ste eeuw werd dit salon immers omgebouwd tot een heuse pronkkamer met houten beeldhouwwerk in donkere kleurstelling. Naast de neobarokke schouw, wellicht van de hand van de Ieperse beeldhouwer Maurice Deraedt (1881-1955), zijn de lambrisering met vierkante panelen en de paneeldeuren met glas in lood kenmerkend. De brede schouw is gebouwd tegen de binnenmuur met de kamers (westzijde). De houten schouwmantel bestaat uit pilasters met voluten, en siermotieven zoals druiventrossen (onder de voluten) en bloem- en bladmotieven (kapitelen). De imposante haardbalk is opgevat als geprofileerde kroonlijst met afwisselend vlakke lijsten en lijsten met blad- en circulaire motieven (eierlijsten). De uitkragende hoeken van de kroonlijst, ter hoogte van de pilasters, zijn uitgewerkt met een runds- (links) en hengstenkop (rechts). De console in het midden van de kroonlijst is uitgewerkt met een gevleugeld engelenhoofdje. De vlakke lijst boven de kroonlijst is in het midden uitgewerkt met een medaillon met afbeelding van een zaaier. De schouwmond is opgebouwd uit rood beschilderde baksteen met gewitte voeg. De metalen haardplaat is uitgewerkt met florale motieven. De flankerende muurkastjes met eenvoudige bakstenen penant en houten lijstwerk zijn ingevuld met geprofileerde paneeldeurtjes met oorspronkelijk hang- en sluitwerk.

De schouw is geflankeerd door twee deuren. Twee andere deuren in de smalle zijgevels verschaffen toegang vanuit de pronkkamer tot het bakhuis en de gang. De geprofileerde houten paneeldeuren met oorspronkelijk hang- en sluitwerk zijn gevat in een dito omlijsting (donkere kleurstelling). Drie deuren zijn in het bovenpaneel voorzien van glas in lood met kenmerkende combinatie van felle kleuren en grisailleschildering, en zware loodlijnen.

Het eerste glas in lood (deur naar bakhuis) toont Sint-Isidoor met twee paarden. De jonge heilige in roodbruin hemd en met aureool is afgebeeld in profiel (niet ten voeten uit). Achter de hoofden van de paarden herkennen we de toegangspoort van de hoeve aan de korfboogpoort en het strodak (situatie na circa 1940).¹⁰² Verder worden de straat (grijs), een boomgaard (groen) en de torenspits van Boezinge tegen een blauwe lucht met wolken weergegeven.

Het tweede glas in lood links van de schouw toont de buste van Godelieve van Gistel in rode mantel. Het kasteel met zwanen in de walgracht en de kraaien op het veld roepen het levensverhaal op. Dreigende luchten benadrukken de dramatische lading.

Het derde glas in lood rechts van de schouw toont een landbouwer met zeis over de schouder, met op het achterplan een graanakker, bomenrijen en donkere luchten.

De rechts bij de pronkkamer aansluitende gang (erfzijde) met eenvoudige zwarte tegelvloer leidt naar de nieuwe zoldertrap. Rechts hiervan bevindt zich de smalle keuken (erfzijde) met zelfde type tegelvloer. Tegen de binnenmuur met de opkamer (noordzijde) is de brede schouw uit de wederopbouwperiode of het interbellum bewaard. De schouwmantel, net als de schouwmond in geeloranje vlakke baksteen met gewitte voegen, kraagt aan de bovenzijde uit ter ondersteuning van de eenvoudige houten haardbalk. De bakstenen penanten van de schouwmantel lopen op in geprofileerde consoles, die voorzien zijn van historiserend beeldhouwwerk van hoofden, mogelijk Tijn en Nele (geschilderd gips). De flankerende paneeldeuren geven toegang tot de houten en bakstenen trappen, respectievelijk naar opkamers en kelder.

De opkamers zijn gevloerd met beige cementtegels. De schouwtjes zijn eenvoudig uitgewerkt met houten schouwmantel.

De kelder is overkluisd met gewitgekalkte, gedrukte troggewelven in beton op metalen I-profielen.

¹⁰² Deze strooien of takken bedaking was nog aanwezig bij de inventarisatie van de jaren 1980. Zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, Fotoarchief van de inventarisatie in de jaren 1980 (augustus 1982).

Aan de westzijde bevinden zich twee smallere salons met vernieuwde schouwen. Ze zijn in enfilade verbonden met een brede vleugeldeur. Deze geprofileerde paneeldeuren met beglaasd bovendeel en oorspronkelijk hang- en sluitwerk zijn gevat in een dito omlijsting (recent bleke kleurstelling).

De zolder bewaart de oorspronkelijke naaldhouten kapconstructie met geschilderde telmerken. De A-vormige spantbenen zijn kenmerkend voor mansardedaken. De trek balken zijn samengesteld uit twee balken die met ijzeren bouten vergaard zijn. Ter hoogte van de dakschilden (zijgevels) worden de trek balken in T-vorm ondersteund door een verticale houten staander. Verder wordt de zolder gekenmerkt door naaldhouten plankenvloeren en brede bakstenen schoorstenen. De dagkanten van de oeils de boeuf met ronde houten venstertjes zijn betimmerd met houten beplanking. Ter hoogte van het brede dakvenster is de houten bebording bewaard.

Interieur van het bakhuis

Het *interieur van het smalle bakhuis*, ten zuidwesten aansluitend bij de woning, heeft als eenvoudige nutsruimte niet-bepleisterde muren. In het metselwerk, ook bij de oven, wordt de kopse laag van het exterieur herhaald. Kenmerkend is ook de vloer van bakstenen op zijn kant. De ruimte wordt bepaald door de bakstenen constructies van de bakoven en de insprong van het buitentoilet. De brede schouw versmalt ter hoogte van de zolder naar de buitenschouw toe. In de ovenmond onder ijzeren haardbalk (I-profiel) is de oven ingebouwd (luik niet bewaard). De naaldhouten kapconstructie met eenvoudig spant is zichtbaar vanaf de begane grond.

1.3.2.6. De paardenstal met in het verlengde daarvan varkensstal

Exterieur

De vrijstaande stallen ten noorden van het erf omvatten de paardenstal en de varkensstal. De iets bredere varkensstal is gevat onder een licht hoger zadeldak. De erfgevels zijn geritmeerd door poorten, staldeuren en -vensters in al dan niet gedrukte korfboogvorm, de dakvelden door laadvensters onder sleepdak. Deze ritmering wordt nog versterkt door het gebruik van geeloranje baksteen voor de strekken en de onderdorpels van de laadvensters. In de paardenstal zijn van links naar rechts het rijtuigkot (op het bouwplan was hier de kippenstal voorzien), de veulental, de paardenstal en het voederkot geïncorporeerd. De muuropeningen voor deze functies vormen bijna een spiegelbeeld. Zo vormt de poort van het rijtuigkot links de tegenhanger van de poort van het voederkot rechts, en daartussenin zijn twee staldeuren geflankeerd door stalvenstertjes. De deur van de paardenstal situeert zich ongeveer in het midden, en deze wordt benadrukt door het laadvenster. Ook de varkensstal is bijna symmetrisch opgevat. De deur ongeveer in het midden gaf toegang tot de voedergang voor de verschillende varkensstallen. Deze deur wordt links geflankeerd door twee stallen, rechts door drie. Elke stal telt telkens een deur en een iets hoger geplaatst stalvenstertje, die zoveel mogelijk in spiegelbeeld geplaatst zijn (twee paar gekoppelde deuren geflankeerd door een venstertjes links en rechts, en bijkomend een deur en een venstertje). Twee laadvensters benadrukken telkens gekoppelde deuren.

De zijgevels zijn opgevat als puntgevel met aflijnende muurankers en x-vormig anker in de nok. De vanaf de straat beeldbepalende westelijke zijgevel is sierlijk uitgewerkt met hoeklisenen die oplopen in de getrapte aflijning van de puntgevel. Het gevelveld is opengewerkt door een rondbogig laadluik onder geelbakstenen strek en op bakstenen onderdorpel. De oostelijke zijgevel is daarentegen veel eenvoudiger opgevat met enkel het rondboogluik.

De achtergevel van de paardenstal is enkel ter hoogte van het voederkot opengewerkt door twee korfbogige stalvenstertjes onder geelbakstenen strek. De achtergevel van de

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

zwijnenstal wordt daarentegen geritmeerd door één staldeur en vier venstertjes. In de rechterzijgevel en achtergevel zijn een aantal vierkante en ronde muuropeningen gemaakt in het kader van een recente stalinrichting.

Interieur

De interieurs van het rijtuigkot, de veulenstal, de paardenstal, het voederkot, en de varkensstal zijn overkluisd met gedrukte troggewelven in beton op metalen I-profielen. De bakstenen muren en gewelven zijn gewitkalkt. In bepaalde stallen zijn na 1975 betonnen vloerroosters (in functie van recente varkensteelt) ingebracht, waaronder mogelijk nog de oorspronkelijke vloer bewaard is (bakstenen op hun strek op het bouwplan). In de bredere varkensstal zijn de gewelven overlans ondersteund door een lange ijzeren I-balk op bakstenen pijlers. Deze pijlers geven ook de plaats van de vroegere voedergang aan. In het voederkot is een gietijzeren pomp met gemetselde of betonnen afvoerbak bewaard. Een baksteenmuur bakent de vroegere ruimte voor de paardenharnassen af. Op de zolders dekken cementvloeren de gewelven af. De houten spantbenen met makelaar en trek balk zijn aan de onderkant met blokkelen in de muur verankerd. De trekbalken en de blokkelen zijn samengesteld uit twee balken die met ijzeren bouten vergaard zijn. De zijkanten van de laadvensters zijn betimmerd met houten beplanking.

1.3.2.7. Het L-vormige volume met dwarsschuur en koeienstal

De imposante dwarsschuur en de koeienstal vormen samen een L-vormig volume aan de oost- en zuidzijde van het erf. Het dak van de schuur zet aan op hogere muren dan de aansluitende koeienstal. Aan de erfzijde zijn van links naar rechts de aardappelkelder, een doorrit met hoge schuurpoort, de kalverstal, een tweede doorrit met hoge schuurpoort en twee wagenhuistraveeën geïncorporeerd. Hierdoor ontstaat een bijna symmetrische afwisseling van lage en hoge, korfbogige muuropeningen onder geelbakstenen strek: links de deur naar de kelder, de hoge schuurpoort, de staldeur, geflankeerd door twee hoger aanzettende stalvenstertjes, opnieuw een hoge poort en tot slot twee lagere wagenhuispoorten onder een gedrukte boog. Het is kenmerkend dat de wagenhuispoorten niet ingevuld zijn met poorten, waardoor een zichtlijn doorheen het gebouw ontstaat (ook op het bouwplan is geen invulling voorzien). De linkerzijgevel van de schuur is eenvoudig uitgewerkt met een rondboogluik met geelbakstenen strek.

De koeienstal sluit aan de erfzijde in een haakse hoek bij de schuur aan. Het dak ervan zet lager aan, op dezelfde hoogte als het dak van de varkensstal. De erfgevel is geritmeerd door staldeuren en -venstertjes, en een poort in al dan niet gedrukte korfbogvorm, de dakvelden door laadvensters onder sleepdak. Deze ritmering wordt nog versterkt door het gebruik van geeloranje baksteen voor de strekken en de onderdorpels van de laadvensters. De muuropeningen maken de functies afleesbaar. Staldeuren en -venstertjes geven de vaarzenstal (links) en de koeienstal (rechts) aan. De poort tussen beide stallen (derde travee) geeft dan weer de plaats van het voederkot aan (strek gedeeltelijk weggehakt in de jaren 1960, om met een kipkar binnen te kunnen rijden, recente inbreng van garagepoort). Net als bij paarden- en varkensstal delen drie laadvensters de erfgevel en het dakveld in vier ongelijke delen op. Deze laadvensters bevinden zich telkens boven een poort of deur. Bij de erfgevel sluit rechts een muur met poortje aan. Dit dateert uit de decennia na de wederopbouwperiode, maar sluit in materiaal en vormgeving goed aan bij de hoevegebouwen. Het segmentboogpoortje onder geelbakstenen strek is geflankeerd door een muurtje tussen twee penanten. De ezelsrug van het muurtje is afgedekt met blauwe mechanische pannen.

De rechter- of westelijke zijgevel van de koeienstal vormt de pendant van deze bij de paardenstal en is op dezelfde sierlijke wijze uitgewerkt. Bijkomend is er een segmentbogig stalvenstertje.

De lange achtergevel van de schuur is bijna identiek aan de erfgevel. In overeenstemming met de schuurfunctie is de muur tussen de hoge schuurpoorten, op twee gekoppelde

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

luchtgleuven na, blind. Links van de lagere wagenhuispoorten sluit de 'zijgevel' van de koeienstal aan: deze loopt als lijstgevel door in het verlengde van de langse achtergevel van de schuur. De incorporatie van de stierenstal in deze hoek van de koeienstal, met staldeur en -venster in de achtergevel, weg van het erf, vormde mogelijk een bewuste veiligheidsmaatregel. In de muur van de aardappelkelder (rechts) is na 1975 een klein venster (volgens bouwplan) op storende wijze vervangen door een lage rechthoekige poort (recente invulling met betonstenen). De achtergevel van de koeienstal is geritmeerd door staldeuren- en venstertjes in al dan niet gedrukte korfboogvorm. Tegen deze gevel zijn nog enkele betonnen eetbakken uit de koeienstal opgesteld. Aan de achterzijde, vanaf de zuidoostelijke hoek tot aan de zuidwestelijke hoek bij de erfoprit, begeleiden de kruinen van enkele opgaande bomen het L-vormige volume van stal en schuur. Het betreffen een gewone esdoorn (stamomtrek 1,59m gemeten op 1,50m), een witte paardenkastanje (stamomtrek 2,19m gemeten op 1,50m), een linde (stamomtrek 1,50m gemeten op 1,50m) en twee witte abelen (stamomtrekken tot 2,64m gemeten op 1,50m).

Interieur van de schuur

Naast de eigenlijke schuur omvat het *interieur van de schuur* de aardappelkelder (noordzijde), de kalverstal (midden, west- of erfzijde) en het dubbele wagenhuis (zuidzijde). Deze functies nemen slechts een benedendeel van het volume in. Bij de kalverstal – gevat tussen de twee schuurdoorritten (dorsvloeren, "aire" op het plan) - is dit slechts het deel aan de erfzijde. Achter deze stal bevindt zich immers de tas of opslagruimte voor het gedorste graan (achterzijde schuur). De aardappelkelder en de kalverstal zijn overkluisd met gedrukte troggewelven in beton op metalen I-profielen. De bakstenen muren en gewelven zijn witgekalkt. De verdiepte kelder is vanaf de erfzijde toegankelijk via een deur met trapje. Na 1975 werden betonnen vloerroosters (in functie van recente varkensteelt) ingebracht waaronder mogelijk nog de oorspronkelijke vloer bewaard is (bakstenen op hun strek op het bouwplan). In de kalverstal is een betonnen of gecementeerde bakstenen voederbak met houten deksel bewaard. Mogelijk is hier de oorspronkelijke bevloering bewaard is (bakstenen op hun strek op het bouwplan). De twee wagenhuistraveeën zijn afgescheiden door tussenmuren, maar niet overkluisd. De naaldhouten kapconstructie van de schuur is erg indrukwekkend. De gebinten zetten ofwel aan boven de gewelven of op de muren (kelder, stal, tussenmuur met wagenhuis) ofwel op schuine stijlen vanaf de onderkant van de muren. De schuine stijlen en gebinten zijn met blokkelen in de muur verankerd. De spantbenen zijn verstevigd met makelaar, trekbalke en trekijzer. De trekbalcken en de blokkelen zijn samengesteld uit twee balcken die met ijzeren bouten vergaard zijn.

Interieur van de koeienstal

Het *interieur van de koeienstal* is overkluisd met gedrukte troggewelven in beton op metalen I-profielen. De bakstenen muren en gewelven zijn gewitkalkt. In de koeienstal zijn na 1975 betonnen vloerroosters (recente varkensteelt) ingebracht waaronder mogelijk nog de oorspronkelijke vloer bewaard is (bakstenen op hun strek op het bouwplan). In het voederkot leidt een oude molenaarstrap naar de zolder. Over de lengte van de stallen en het voederkot is een metalen smalspoor bewaard (zie ook bewaarde draaicirkel op het erf als afdekking van een put). Op de zolder dekt een cementvloer de gewelven af. De naaldhouten spantbenen met makelaar en trekbalke zijn onderaan met blokkelen in de muur verankerd. De trekbalcken en de blokkelen zijn samengesteld uit twee balcken die met ijzeren bouten vergaard zijn. De zijkanten van de laadvensters zijn betimmerd met houten beplanking.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

1.3.2.8. De overdekte mestvaalt

Exterieur

De overdekte mestvaalt van zes traveeën is in het midden van het erf ingeplant, evenwijdig met de boerenwoning en de schuur. De grotendeels open constructie is gevat onder een schilddak met korte, rechte dakoverstek met eenvoudige windplank. De baksteen heeft een rodere kleur dan bij de andere hoevegebouwen, boven een plint van donkerrode baksteen. De smalle gevels zijn telkens opengewerkt door een brede rechthoekige doorrit onder houten latei. Deze doorrit – niet ingevuld met poort – is hoger uitgewerkt aan de zijde van de koeienstal (tot aan de dakoverstek). Boven de met rollagen afgelijnde plint (kruisverband) zijn de traveeën van de zijgevels tot tegen de dakoverstek opengewerkt (vandaag deels ingevuld met recentere baksteen). Bakstenen (hoek)pilasters, versterkt met aansluitende vlakke muurdelen, ritmeren het gebouwtje, samen met de houten korbelen ter ondersteuning van de muurplaat.

Interieur

De vloer van bakstenen op hun strek loopt aan beide zijden schuin af naar het midden van het gebouw. Waarschijnlijk is de onderliggende gierput bewaard. De naaldhouten spantbenen zijn versterkt met makelaar en dubbele trek balk. De trek balken zijn samengesteld uit twee balken die met ijzeren bouten vergaard zijn.

1.3.2.9. Houtwerk van de schuur en de stallen

De muuropeningen van de schuur en de stallen zijn voorzien van bakstenen onderdorpels. Ze zijn ook grotendeels nog ingevuld met het oorspronkelijke groen geschilderde houtwerk. Zo zijn de opgeklampte, beplankte staldeuren, laadluiken en poorten (telkens met twee vleugels) met oorspronkelijk hang- en sluitwerk bewaard, met uitzondering van de poort bij het voederkot van de koeienstal. De schuurpoorten zijn aan de erfzijde voorzien van een klinket. De staldeuren zijn tweeledig, met uitzondering van deze bij de varkensstal. Ook het laadluik met metalen bekleding (westelijke zijgevel van de koeienstal) bewaart daaronder de houten beplanking op een opgeklampt kader. Het houtwerk van de stalvenstertjes is daarentegen slechts in beperkte mate bewaard. Enkele gaaf bewaarde voorbeelden van groen beschilderde stalraampjes, deels nog met driedelige roedeverdeling, kunnen teruggevonden worden in de erfgevel van de paardenstal. Meestal werden ze in de tweede helft van de 20ste eeuw ingevuld met een beglazing zonder kader.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt, is vastgesteld tijdens de plaatsbezoeken op 19 april, 26 juli 2018 en 30 augustus 2018. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

1.4.1. De verlaten vooroorlogse site met aansluitend historisch tuinperceel en boomgaardperceel

De site verkeert in een goede bouwfysische toestand. De fundamenten van de vooroorlogse hoeve zitten ondiep onder het maaiveld, maar worden er toch grotendeels door afgedekt. De blootliggende baksteen- en betonresten ter hoogte van de oostelijke zijgevel van de schuur (aan de oever van de vijver) vertonen weinig sporen van degradatie. Sinds de periode na de Eerste Wereldoorlog vormt dit terrein een weide. Daardoor worden de ondergrondse bouwresten niet aangetast door het omploegen van akkerland of andere activiteiten. Op vandaag wordt de weide begraaasd door schapen, wat weinig schadelijk is.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

De gietijzeren poort die nog uit de periode van voor de Eerste Wereldoorlog stamt, vertoont schade. De linker pijler (vanaf de straat bekeken) is gebroken en is aan de binnenzijde verstevigd met een paal.

De vijver vertoont geen afkalving. De conditie en vitaliteit van de bomen worden als goed beoordeeld.

1.4.2. De wederopbouwhoeve

De conditie en vitaliteit van de bomen (erfbepanting, achter koeienstal), struiken (erfbepanting, voortuin) en hagen (voortuin) worden als goed beoordeeld.

Voor de bouwfysische evaluatie van de gebouwen verwijzen we naar het inspectierapport van Monumentenwacht Vlaanderen die de eigenlijke wederopbouwhoeve met kapel en toegangspoort inspecteerde op 19 oktober 2018. Houtige beplantingen met erfgoedwaarde werden hierbij niet geïnspecteerd.

Op de geïnspecteerde onderdelen zijn er een *aantal die goed, redelijk en matig scoren. Een voorbeeld van een matige score waarbij "plaatselijke gebreken werden vastgesteld, tijdig moeten hersteld worden"*, vormen sommige bogen boven de wagenhuispoorten. Deze zijn verzakt, waardoor *"het bovenliggend metselwerk is gebarsten"*. *"De gewelfbogen zijn voorlopig gestut met houtwerk"*.

Er zijn echter ook een aantal onderdelen die slecht scoren waarbij *"een snelle, grondige ingreep zich op [dringt]"*. Deze problemen worden hieronder op niet-exhaustieve wijze aangehaald:

- bij de aardappelkelder (geïncorporeerd in de schuur) is *"ingevolge een bouwkundige ingreep rechts van de gevel een aanzienlijke partij metselwerk gebarsten en losgescheurd"*,
- in het interieur van de schuur: *"Ter hoogte van de gebrekkige verbouwing is het metselwerk erg gebarsten en is het troggewelf van de muur losgekomen"*,
- *"de voorgevel van de kapel vertoont veel uitgevallen voegwerk en meerdere afgeschilferde of weggevallen bakstenen"*,
- bij de kapel: *"De inkomdeur van de kapel is gebrekkig en ingerot. Het verfwerk staat schraal en is erg afgebladderd"*,

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Situering binnen het oeuvre van de Ieperse architect Cyrille Schmidt

2.1.1. Beknopte biografie van Cyrille Schmidt (1877-1954)

Er is weinig bekend over het leven en de carrière van architect Cyrille Schmidt (**5.4., figuur 45**). Blijkens contemporaine bronnen¹⁰³ is hij in 1877 geboren in Brielen (deelgemeente Ieper). In 1905 volgde hij zijn vader Isidore (1835-1905) op als *"toeziener der goederen"* van de Burgerlijke Gasthuizen in Ieper.¹⁰⁴ Voor de oorlog woonde hij reeds in de Maloulaan

¹⁰³ In de Inventaris van Het Bouwkundig Erfgoed staat hij bekend als C. Schmidt. Dit kan dus vervolledigd worden als Cyrille Schmidt. Zie ook: S.N. 1954: Dhr Cyrille Schmidt naar zijn laatste rustplaats gedragen, *Het Ypersch Nieuws* (20 februari) (via Stadsarchief Ieper); www.delcampe.be (bidprentje).

¹⁰⁴ De Commissies van Burgerlijke Gasthuizen, opgericht in 1797, verenigden de eigendommen van de daarvoor private Ieperse Gods- of Gasthuizen, zoals van het Sint-Catharinagodshuis, het Godshuis Belle en het Sint-Jangodshuis. Hierdoor waren gasthuishoeves verspreid van Wijtschate (Heuvelland), over Boezinge en Zillebeke (Ieper) tot Wulpen (Koksijde). In 1925 versmolten de Burgerlijke Gasthuizen en het Weldadigheidsbureel tot de Commissie voor Openbare Onderstand, het latere OCMW. Zie: OPSOMMER R.: archiefplan Ieper [online], <https://archieff.ieper.be/archievenoverzicht-stadsarchief> (geraadpleegd op 6 mei 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

in Ieper.¹⁰⁵ Na zijn vlucht in november 1914 keerde hij vanaf februari 1915 terug naar de stad om zich samen met de secretaris in te spannen voor de bescherming van de nog niet geteisterde gasthuizengoederen. In 1920 werd hij belast met de schatting van de oorlogsschade aan de grotendeels vernielde landelijke gasthuisgoederen. Ook het latere herstel ervan was "*in de beste technische voorwaarden van de tijd*" vooral het werk van Schmidt.¹⁰⁶

Alhoewel niets over zijn opleiding geweten is, ondertekende Cyrille Schmidt zijn wederopbouwplannen als architect. Ook in briefwisseling van de Dienst der Verwoeste Gewesten wordt hij architect genoemd.¹⁰⁷ In 1921 en 1922 maakte hij zijn plannen nog in Poperinge (vermelding "*fait à Poperinghe*"). Hij koos dus aanvankelijk dit veel minder vernietigde stadje op 15 km ten westen van de ruïnes van Ieper als uitvalsbasis voor zijn wederopbouwactiviteiten. Volgens de bevolkingsregisters vestigde hij zich in maart 1924 samen met zijn gezin opnieuw in Ieper, op het adres Maloulaan 31.¹⁰⁸ Deze eigenwoning werd door Schmidt gebouwd in 1922.¹⁰⁹ In 1940 werd hij officieel aangesteld als architect voor de landelijke eigendommen van (intussen) de Commissie voor Openbare Onderstand. Na zijn pensionering in 1947 werd hij voorzitter van die commissie. Schmidt was vanaf 1933 ook sterk betrokken bij het vaktechnisch onderwijs. Op zijn gedachtenisprentje kreeg hij tevens lof voor zijn "*bekommernis om de schoonheid van Ieper*". Mogelijk had dit te maken met zijn functie als secretaris en later conservator van het Ieperse Stadsmuseum.

Schmidt was niet enkel de huisarchitect van de Burgerlijke Gasthuizen, maar trad ook als architect op voor private personen. De hoeve 'Madelstede' vormt daar een mooi voorbeeld van. Verder was Schmidt ook verzekeringsagent en beheerder van private goederen.¹¹⁰

2.1.2. Cyrille Schmidt: een architect gespecialiseerd in hoevebouw

Een kwantitatief onderzoek van het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten (2010) leverde een top tien van architecten op die het vaakst betrokken waren bij de *wederopbouw door de staat*.¹¹¹ Van zeven van deze architecten was in 2010 in de architectuurhistorische literatuur en naslagwerken nauwelijks biografische informatie voorhanden. Het betreft dus – net zoals bij Schmidt – architecten zonder nationale bekendheid.¹¹² Binnen dit lijstje neemt Schmidt een belangrijke plaats in.

De Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed bevat 28 gebouwen naar ontwerp van architect Schmidt. Het betreft vooral hoeves verspreid over een beperkt gebied. Hij bouwde drie hoeves in Heuvelland (Kemmel, Dranouter en Wijtschate), twintig hoeves in Ieper (Boezinge, Brielen, Elverdinge, Zillebeke, Voormezele, Vlamertinge en Zuidschote) en vijf herenhuizen in de stad Ieper. Zijn eigenwoning van 1922 is opgevat als een geelbakstenen lijstgevel onder leien mansardedak, in neorococostijl. Hij tekende de meeste plannen voor hoeves in de jaren 1920, 1921 en 1922, met een piek in 1921. Voor herenhuizen – enkele nog in 1935 – werkte hij soms samen met de Ieperse architect A. Leclercq. Andere gebouwen (kerken, pastorieën, gemeentehuizen, ...) ontbreken in zijn werk.

Van de 23 hoeves die in de inventaris toegekend worden aan Schmidt, zijn er:

¹⁰⁵ Uit een zoekertje in "*Het Volk: Christen Werkmansblad*" van 4 augustus 1915 blijkt dat Seegers uit Brussel op zoek was naar "*Cyriel Schmidt, gewoonnd hebbende in de Maloulaan, 29, Yper*".

¹⁰⁶ De goederen die hij had gekend en beheerd, "*waren ten gronde vernield en gans onze mooie streek was herschapen in een dood en verlaten land*". Zie: S.N. 1954: Dhr Cyrille Schmidt naar zijn laatste rustplaats gedragen, *Het Ypersch Nieuws* (20 februari) (mail Stadsarchief Ieper, 10 september 2018).

¹⁰⁷ ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL, Dienst der Verwoeste Gewesten, nr. 4105.

¹⁰⁸ Mail Dr. Rik Opsommer, archivaris Stadsarchief Ieper (10 september 2018).

¹⁰⁹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Herenhuis met koetshuis* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30367> (geraadpleegd op 26 oktober 2018).

¹¹⁰ De in 1924 openbaar verpachte hoeves in Westouter, Zonnebeke en Langemark waren geen gasthuizengoederen. Zie: S.N. 1924: openbare verpachting van 4 hofsteden, *De Poperinghenaar* (7 december) [online], <http://www.historischekranten.be> (geraadpleegd op 18 oktober 2018).

¹¹¹ VAN IMPE & ANSEEUW 2010, 4-5.

¹¹² VAN IMPE & ANSEEUW 2010, 4-5.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

- 3 met herstelbare oorlogsschade in het minder vernietigde Vlamertinge,
- 20 die totaal dienden heropgebouwd te worden,
- minstens 10 die tijdens de wederopbouwperiode eigendom waren van de Burgerlijke Gasthuizen,
- 12 met archiefvermelding bij de Dienst der Verwoeste Gewesten,
- mogelijk 11 die door Schmidt herbouwd of hersteld werden zonder tussenkomst van de *wederopbouw door de staat*¹¹³,
- een aantal waarbij de architect toegekend is op basis van door eigenaar of bewoner verschaft informatie of naar analogie met andere hoeves.

Wellicht kunnen ook nog andere hoeves met opname in de inventaris toegekend worden aan Schmidt. Zo valt te verwachten dat alle hoeves die voor de oorlog in het bezit waren van de Burgerlijke Gasthuizen, door Schmidt heropgebouwd werden. De functie die hij opnam bij deze Ieperse instelling, verklaart uiteraard ook het hoge aantal hoeves binnen zijn oeuvre. Vermoedelijk tekende Schmidt als huisarchitect van de Burgerlijke Gasthuizen wederopbouwplannen voor hoeves, die hij dan verder gebruikte of aanpaste voor zijn private opdrachten. Een frappant voorbeeld vormen de wederopbouwplannen van de hoeve 'Madelstede' in Boezinge die gekopieerd werden van het 'West-Bellegoed' in Voormezele.

2.1.3. Gebouwenconfiguratie van de hoeves gebouwd door Cyrille Schmidt

De volledig vernielde hoeves die door architect Schmidt heropgebouwd werden, kregen in de meeste gevallen een totaal nieuwe gebouwenconfiguratie. Een verplaatsing van de hoevesite zoals bij 'Madelstede' vergemakkelijkt deze breuk met de vooroorlogse configuratie, maar vormde er zeker geen voorwaarde voor. Ook bij niet verplaatste hoeves wijzigde de footprint immers grondig. Wellicht was de verwoesting van het gebied ten oosten van Ieper (met onder meer dorpen zoals Boezinge en Zillebeke) zo groot dat ook de fundamente van hoeves niet langer bruikbaar waren. Bovendien bood het negeren van de oude sporen de opportuniteit om een nieuwe en moderne hoeve te bouwen, die volop beantwoordde aan de noden van het naoorlogse landbouwbedrijf. Ook kon men nu een deel van de fundamente in beton uitvoeren. Een belangrijk minpunt was dat bovenop de kost van de wederopbouw, nu ook deze voor nieuwe fundamente kwam. Van overheidswege werd dan ook zoveel mogelijk het hergebruik van de oude footprint aangeraden.

Zoals bij de meeste wederopbouwhoeves en in lijn met de overwegende praktijk in de vooroorlogse hoevebouw behield de boerenwoning in Schmidts ontwerpen een centrale plaats op het erf. Vernieuwend is wel dat Schmidt de hoeveconfiguratie, en meer in het bijzonder de woning, anders oriënteerde. Traditioneel vormde de erfgevel van de woning de belangrijkste en meest verzorgde gevel, dit in tegenstelling tot de meestal naar het noorden gerichte, vrij gesloten achtergevel. In Schmidts ontwerpen daarentegen werd de van het erf afgewende huisgevel (de vroegere achtergevel) naar de straat gericht, als een in het oog springend toonbeeld voor de hoeve. Ook als de hoeve bij de wederopbouw nog steeds achterin gelegen was, kreeg de woning toch een meer uitgewerkte, naar de straat gerichte gevel. Bij deze hoeveconfiguratie heeft het huis dus zowel een erfgevel als een naar de straat gerichte 'voorgevel', waarvan het belang nog geaccentueerd werd door de voortuin. Schmidt verrijkte deze straat- of voorgevel meestal met een asymmetrisch geplaatst breed dakvenster, opgevat als trapgevel, lage puntgevel of uitzonderlijk een klokgeveltje. Dit dakvenster, waardoor de huizolder bestemd werd als slaapruiimte, zorgde voor het verder loskoppelen van woon- en hoevefuncties. Door betonnen zolderingen kon het graan nu boven de stallen opgeslagen worden.

Naargelang de omvang van het bedrijf hanteerde Schmidt een andere variant van de boven besproken hoeveconfiguratie. Bij (kleine tot) middelgrote hoeves zijn drie vrijstaande gebouwen onder zadeldak U-vormig rondom het erf opgesteld. Het centrale gebouw in

¹¹³ Mogelijk worden bijkomende referenties gevonden in het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

deze opstelling is de boerenwoning, met naar de straat gerichte representatieve gevel. Aan de erfzijde is het huis geflankeerd door de stal en de schuur. Doordat de zijgevels van deze nutsgebouwen steeds in de as van de erfgevel van het huis staan, wordt de straatgevel van het huis visueel begeleid door de zijgevels van stal en schuur. Deze in het oog springende zijgevels zijn opgevat als puntgevels met een verzorgde getrapte aflijning. Samen met het brede dakvenster maakt een sierlijk afgelijnde puntgevel deel uit van de architecturale vormtaal van Schmidt. Aandaken en vlechtingen komen daarentegen nauwelijks voor. Een hoeve in Dranouter¹¹⁴ vormt een goed voorbeeld van deze configuratie in U-vorm (Schmidt type 1).

Bij grote(re) hoeves hanteerde Schmidt daarentegen een semi-gesloten configuratie, waarbij huis en nutsgebouwen in het vierkant rondom het erf gebouwd werden. Strikt genomen zijn de meeste gebouwen vrijstaand opgesteld, maar de geringe afstand tussen de gebouwen is soms ingevuld met een muur. Bovendien kunnen het huis en een poort- of nutsgebouw, of twee nutsgebouwen een L-vormig of langgestrekt volume vormen.

Bij de semi-gesloten configuratie zijn er twee varianten. Bij de eerste variant verhoogt een poortgebouw de beeldwaarde van de hoeve vanaf de straat. Deze poort, soms met markerende leien bedaking en dakruiter, is gevat tussen het huis en de stallen met (lagere) zadeldaken. De beeldbepalende zijgevels van de nutsgebouwen zijn afgelijnd met een rondboogfries. De hoeves 't Klokhof' in Boezinge en 'Oost-Bellegoed' in Ieper¹¹⁵ vormen goede voorbeelden van deze variant (Schmidt type 2).

Het 'West-Bellegoed' in Voormezele geldt als typevoorbeeld van de tweede semi-gesloten variant. Deze gasthuishoeve vormde ook het uitgangspunt voor andere hoeves met bijna identieke configuratie en gelijkaardige architecturale uitwerking, met Wijtschatestraat 27 in Voormezele en 'Madelstede' als bewaarde voorbeelden.¹¹⁶ In tegenstelling tot de meeste andere hoeves werd het 'West-Bellegoed' bij de wederopbouw binnen zijn vooroorlogse omwalling heropgebouwd, mét herneming van de reeds vrij gesloten 19de-eeuwse configuratie met L-vormig volume. Het is dan ook mogelijk dat de vooroorlogse footprint van deze hoeve de basis vormde voor dit semi-gesloten type (Schmidt type 3).

Hieronder worden de kenmerkende elementen van deze variant van de semi-gesloten hoeveconfiguratie (Schmidt type 3) geduid aan de hand van de hoeve 'Madelstede':

- de boerenwoning heeft een beeldbepalende straatgevel met breed dakvenster,
- de imposante woning is gevat onder een schilddak met mansarde en oeils de boeuf,
- bij het huis sluit een klein nutsgebouw aan, met onder meer het bakhuis,
- de beeldbepalende zijgevels van schuur en stal zijn sierlijk uitgewerkt met een rondboogluik en een getrapte aflijning,
- de koeienstal en de schuur vormen samen een L-vormig volume onder zadeldak, wat de semi-gesloten configuratie versterkt,
- de hoeves van dit type waren oorspronkelijk voorzien van een overdekte mestvaalt, zoals vandaag nog bewaard bij de hoeve 'Madelstede'.

Mogelijk vormden de 19de-eeuwse hoeves van de Burgerlijke Gasthuizen, die Schmidt als "*toeziener der goederen*" kende of gekend had, op bepaalde vlakken een inspiratiebron voor zijn wederopbouwontwerpen. Zo kan Schmidt zich voor de overdekte mestvaalten

¹¹⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Hoeve* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/32654> (geraadpleegd op 14 oktober 2018).

¹¹⁵ Het 'Oost-Bellegoed' wordt aan Schmidt toegekend naar analogie. Bovendien was deze hoeve net als de andere 'Bellegoederen' tijdens de wederopbouwperiode eigendom van de Burgerlijke Gasthuizen. Zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Hoeve 't Klokhof* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30606>, *Hoeve Oost-Bellegoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30592> (geraadpleegd op 14 oktober 2018).

¹¹⁶ Het valt niet uit te sluiten dat hoeves van deze variant ondertussen verdwenen of zwaar verbouwd zijn. Zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016 en 2017: *hoeve Maedelstede, 1921-1940* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30637>, *Hoeve West-Bellegoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30852> (geraadpleegd op 10 oktober 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

van het 'West-Bellegoed' en 'Madelstede' gebaseerd hebben op eind 19de-eeuwse voorbeelden bij de niet door oorlogsgeweld vernietigde hoeves 'Capronshof' en 'Manquetiendehof' in Dikkebus (Ieper).¹¹⁷

Waarop baseerde Schmidt zich voor het schilddak met mansarde voor de boerenwoningen van onder meer Madelstede? Nam hij één van de boerenwoningen van vernielde gasthuisgoederen als voorbeeld? Deze zijn jammer genoeg iconografisch niet gedocumenteerd. In de iconografie van 19de-eeuwse dorpsarchitectuur vindt men dit type schilddak wel eens terug (**5.4., figuur 47**). Bij hoeves daarentegen zijn de zadeldaken, eventueel nog met strooien dak, prominent aanwezig.

2.2. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.2.1. Culturele waarde

Als wederopbouwhoeve van ná de Eerste Wereldoorlog bezit de hoevesite 'Madelstede' een culturele waarde. De hoeve was tijdens het grootste deel van de oorlog dichtbij de frontlinie gelegen, en is dan ook onlosmakelijk verbonden met het oorlogsgeweld van 1914-1918. Na de oorlog werd, zowel in België als in Frankrijk, de verwoeste frontstreek opnieuw bewoond en in cultuur gebracht. De hoeve 'Madelstede', in 1921-1922 heropgebouwd ten zuiden van het vooroorlogse hoeveperceel, getuigt van de wil en de daadkracht van de bevolking om na de oorlog de verwoeste frontstreek opnieuw in cultuur te brengen. De verlaten vooroorlogse hoevesite bleef bewaard als weideperceel en herinnert daardoor aan de periode vóór de Eerste Wereldoorlog en ook aan de vernietiging van de hoeve tijdens de oorlog.

2.2.2. Historische waarde

Omwille van haar gelaagde geschiedenis, gedocumenteerd vanaf de 18de eeuw tot het midden van de 20ste eeuw, bezit de hoevesite 'Madelstede' een historische waarde. Door de verplaatsing van de hoeve na de zware verwoesting van de Eerste Wereldoorlog ontstond er een belangrijke historische en visueel-ruimtelijke relatie of *ensemblewerking* tussen de verlaten site en de heropgebouwde hoeve.

De bewaarde grondvesten van de vernietigde hoeve - met inbegrip van een oorlogsconstructie - en de vooroorlogse gietijzeren poort die nog steeds de toegang tot het oude hoeveperceel aangeeft, vormen een *zeldzaam gegeven* in de Verwoeste Gewesten van West-Vlaanderen. Samen met het open karakter van de site (*contextwaarde*) zorgt dit voor een grote historische *herkenbaarheid* van de samenhang tussen de verlaten site en de nieuwe inplanting van de heropgebouwde hoeve. Het oude hoeveperceel heeft dan ook een groot onderzoeks- en educatief potentieel: via historische en archeologische methodes kan een beeld geschetst worden van de geleidelijk gegroeide, vooroorlogse hoeveconfiguratie, de strategische ligging van de "*Ferme des Paratonnerres*" in het loopgraven-net en de (geleidelijke) vernietiging ervan tijdens de oorlog. Ook de inrichting van de "*Ferme des Paratonnerres*" als medische hulp-post vormt een fascinerend gegeven dat verder onderzocht kan worden. Door haar geschiedenis en rol tijdens de oorlog herinnert de hoeve ook aan de verdwenen Franse begraafplaats aan de overzijde van de straat.

Het oorlogsverhaal wordt benadrukt door de kapel bij de erftoegang van de nieuwe hoeve. Deze voegt een laag toe aan de *ensemblewerking* tussen de verlaten site en de wederopbouwhoeve. De kapel voor Onze-Lieve-Vrouw van de Vrede werd na de oorlog opgericht als dank voor het overleven van de familie. De vredesconnotatie van de kapel werd circa 1941-1944 nog versterkt door de plaatsing van twee sterk dramatisch geladen

¹¹⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Hoeve Capronshof* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30670>, *Hoeve Manquetiendehof* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30684> (geraadpleegd 1 juni 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

glas-in-loodramen met verwijzing naar de Eerste en de Tweede Wereldoorlog. Het eerste gebrandschilderde glas is gebaseerd op de tekening *Onze-Lieve-Vrouw van de IJzer* (1916) door frontschilder Joe English, waarbij Maria twee Belgische soldaten in haar mantel hult. Deze tekening verwijst ook naar het Boezingse front, dat soms geassocieerd werd met het IJzerfront. Bovendien was English er werksoldaat in 1915. Ook het tweede glas-in-loodraam staat in het teken van de bescherming door Maria. De oorlogsdreiging wordt hier toegespitst op de hoeve bij de luchtaanvallen van mei 1940. De realistische weergave toont de boerenwoning en het kapelletje zelf, ongewijzigd sinds de wederopbouw, en de toegangspoort in de vorm van circa 1940.

In de jaren 1940-1950 werd een nieuwe tijdslaag aan de erfgoedkenmerken van de hoevesite toegevoegd. Circa 1940 werden de bakstenen poortpijlers uit de wederopbouwperiode verhoogd tot een toegangspoort met korfbogen. Na de verrijking van de kapel met glasramen circa 1941-1944 werd ook het salon van de boerenwoning in deze of volgende jaren (vóór 1955) uitgewerkt tot een echte pronkkamer.

2.2.3. Archeologische waarde

Het vooroorlogse hoeveperceel bleef bewaard als een onbebouwde weide, net omdat de hoeve 'Madelstede' heropgebouwd werd op het perceel ten zuiden ervan. Daardoor bezit de hoevesite een archeologische waarde.

Door het gebruik als weiland van de verlaten site en de geringe ingreep hiervan op de bodem zijn de grondvesten van de vernietigde hoeve - met inbegrip van een oorlogsconstructie bij de vijver - erg goed bewaard. Tijdens droge zomers zijn de fundamenten van de vooroorlogse hoeve afleesbaar als verkleuringen in het grasland (*herkenbaarheid*). De bewaringstoestand van de fundamenten vormt een *zeldzaam gegeven*. Dit zorgt voor een grote historische *herkenbaarheid* van hoe de vooroorlogse hoeve ingeplant was op het hoeveperceel. Ook de 19de-eeuwse poel bij de hoeve is bewaard als kern van de huidige vijver. De verlaten site heeft dan ook een groot onderzoeks- en educatief potentieel: via historische en archeologische methodes kan een beeld geschetst worden van de geleidelijk gegroeide, vooroorlogse hoeveconfiguratie, de strategische ligging van de "*Ferme des Paratonnerres*" in het loopgravennet, de inrichting van de hoeve als medische hulppost en de (geleidelijke) vernietiging ervan tijdens de oorlog.

2.2.4. Architecturale waarde

Als wederopbouwhoeve bezit de hoevesite 'Madelstede' een architecturale waarde. Deze uit zich zowel in hoeveconfiguratie als in architecturale uitwerking. 'Madelstede' is *representatief* voor de hoeveontwerpen van de Ieperse wederopbouwarchitect Cyrille Schmidt, die een stempel drukten op het herstelde platteland in de dorpen rond Ieper.

De regionalistische architectuur van de door Schmidt ontworpen wederopbouwhoeves wijkt af van de vormtaal die voorgesteld werd in de publicatie *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre* (1918) van Alfred Ronse & architect Théodore Raison. Zo vonden tuitgevels met aandaken en vlechtingen, steunberen of een opkamer onder hoger zadeldak - gebaseerd op 17de-eeuws ideaaltypes van landelijke architectuur - geen toepassing bij 'Madelstede'. Schmidt legde een andere klemtoon met een woning onder schilddak met mansarde en breed dakvenster. Mogelijk liet hij zich hierbij inspireren door vooroorlogse burger- of herenwoningen met mansardedak, een woningtype dat in de tweede helft van de 19de eeuw opgang maakte in een aantal dorpen. Misschien verklaart dit ook zijn eclectische keuze voor zinken oeils de boeuf. Net zoals bij deze 19de-eeuwse dorpswoningen richtte Schmidt de representatieve gevel van de vrijstaande boerenwoning naar de straat, en liet hij deze voorafgaan door een voortuin. De hoeve 'Madelstede' is hiervoor illustratief (*representativiteit*): de imposante roodbakstenen woning onder blauwpannen schilddak met mansarde en oeils de boeuf, gelegen in een omhaagde

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

voortuin, vormt als het ware het visitekaartje van de hoeve. Vanaf de straat springen ook de symmetrische zijpuntgevels van de paarden- en de koeienstal in het oog, met kenmerkende getrapte aflijning en rondboogluiken. Daarnaast benadrukken ook de kapel en de toegangspoort, bij de gekasseide oprit naar het erf, het belang van de hoeve. Deze kapel – uitzonderlijk binnen het oeuvre van Schmidt - wordt gekenmerkt door een traditionele architectuur van geeloranje baksteen met pilaster- en klokgeveltje. Vanuit de toegangspoort ontstaat er een zichttas op het achterin gelegen erf en meer bepaald op de wagenhuispoorten.

Dit erf wordt gekenmerkt door een uitgekende, semi-gesloten vierkante hoeveconfiguratie. De functies zijn op rationele wijze rond het erf gegroepeerd: de boerenwoning met aansluitende machinekamer en bakhuis (gewitte erfgevels), de paardenstal met varkensstal in het verlengde, en het L-vormige volume met dubbele dwarsschuur, wagenhuis en koeienstal (roodbakstenen volumes onder roodpannen zadelen en schilddaken). Bovendien wordt het midden van het erf gekenmerkt door de overdekte mestvaalt, een technische vernieuwing die slechts bij een beperkt aantal wederopbouwhoeves doorgang vond of bewaard is (*zeldzaamheid*). De geslotenheid van het erf werd nog verhoogd doordat de geringe afstand tussen de erfgevels van de - grotendeels vrijstaande - gebouwen ingevuld werd met een muur of een poort. Er bestaat een uitgesproken *ensemblewerking* tussen de volumes. Zo vormen de hogere en gesloten daken van boerenwoning en schuur gelijklopende aspecten van verder sterk verschillende gebouwen. Deze spiegeling is nog uitgesprokener bij de lagere stallen aan de noord- en de zuidzijde, door een gelijkaardige ritmering van de gevels met korfbogige staldeuren en poortjes (kenmerkend voor de voederkoten), en van de daken met laadvensters onder sleepdak. Deze harmonieuze ritmering van muren en daken wordt benadrukt door het gebruik van geeloranje baksteen voor de strekken van staldeuren en -vensters, poorten en hogere schuurpoorten.

De interieurs van de nutsgebouwen illustreren de vooruitstrevende en hygiënische inrichting van de landbouwuitbating (*herkenbaarheid*). Zo zijn de witgekalkte muren en de betonnen gewelven op metalen I-profielen bewaard. In een aantal nutsgebouwen is net als op het erf en rond de woning de bestrating van bakstenen op hun strek bewaard. De indeling van de gebouwen geeft de afzonderlijke stallen, de voederkoten, de aardappelkelder enzovoort aan. In de koeienstal is ook een deel van het smalspoor voor aan- en afvoer van voeder en mest bewaard (*zeldzaamheid*). Ook de oorspronkelijke kapconstructies zijn gaaf bewaard. In de voormalige machinekamer aansluitend bij het huis vormt de bakoven een beeldbepalend element.

De houtige beplantingen met erfgoedwaarde versterken de architecturale waarde van de hoevesite. De voortuin aan de straatzijde is afgesloten met een kenmerkende afsluitingshaag van grootbladige buxus. Zowel de siertuin aan de straatzijde als de erfbeplanting rond de overdekte mestvaalt worden gekenmerkt door sierheesters, waaronder enkele geknipte heesters, op enen (stam) gezette struiken, op struiken gezette bomen en opgaande bomen. De gietijzeren toegangspoort, de L-vormige vijver met begroeiing van knotbomen en opgaande bomen daarrond en drie forse zomereiken structureren de verlaten vooroorlogse site en het aanpalende weilandperceel. Het grasland tussen de verlaten site en de nieuwe hoeve wordt gekenmerkt door een hoogstamboomgaard.

2.2.5. Artistieke waarde

Als wederopbouwhoeve met een sierlijk kapelinterieur en een pronkkamer in de boerenwoning bezit de hoevesite 'Madelstede' een artistieke waarde.

Het interieur van de kapel bij de ingang van de hoeve overspant een tijdsperiode van meer dan een halve eeuw. De cementtegels met kleurrijke bloemmotieven dateren uit het einde van de 19de eeuw of het begin van de 20ste eeuw, en zijn dus mogelijk hergebruikt uit

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

een vooroorlogs gebouw. De Mariakapel met neogotisch altaar uit de wederopbouwperiode werd circa 1941-1944 verrijkt met twee merkwaardige glas-in-loodramen. Twee maal wordt Onze-Lieve-Vrouw voorgesteld als beschermster in tijden van oorlog. Het eerste gebrandschilderde glas is gebaseerd op de tekening *Onze-Lieve-Vrouw van de IJzer* (1916) van Joe English. Op het tweede glas troont een witmarmeren beeld, gebaseerd op de Brugse Madonna van Michelangelo, in een vlammenzee boven de hoeve. De realistische afbeelding toont de hoeve vanaf de straat, en dus ook de kapel waarin het glas in lood geplaatst is. Door de combinatie van felle kleuren (rood, blauw, oranje, ...) met de grisailleschildering (bijvoorbeeld voor de overstroomde IJzervlakte of voor het witmarmer) en de zware loodlijnen reminisceren deze glas-in-loodramen aan de Brugse glazenier Frederic Roderburg.

Tussen 1941 en 1955 werd in de boerenwoning een pronkkamer ingericht met neobarokke schouw en lambriseringen, wellicht naar ontwerp van de Ieperse beeldhouwer Maurice Deraedt. Een runds- en hengstenkop, en een medaillon met zaaier verwijzen naar het landbouwleven. Het beeldhouwwerk vormt een zeldzaam ensemble (*zeldzaamheid, ensemblewerking*) met het gebrandschilderd glas in de paneeldeuren, met afbeelding van (landbouw)heiligen en een landbouwer. Op de achtergrond wordt de hoevecontext getoond: paarden en akkers, en opnieuw de poort van de hoeve. Dit maal is ook de kerktoeren van Boezinge afgebeeld, vermoedelijk in herstelde vorm na de luchtaanvallen van 1940. Door de felle kleuren in combinatie met grisailleschildering en de zware loodlijnen doen ook deze ramen aan Roderburg denken. Een eenvoudiger bakstenen schouw in de keuken is uitgewerkt met historiserend beeldhouwwerk van hoofden.

2.2.6. Volkskundige waarde

Als wederopbouwhoeve met een kapel bij de erftoegang bezit de hoevesite 'Madelstede' een volkskundige waarde.

De kapel is *representatief* voor kapellen die opgericht werden als dank voor het overleven van oorlogstrauma's. De devotie tot Onze-Lieve-Vrouw van de Vrede die gelinkt is aan een vredesbelofte, vormt hier dan ook geen toeval. De glas-in-loodramen die in het teken staan van bescherming door Maria, versterken nog deze vredesconnotatie.

2.3. Motivering van het type bescherming

De wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site wordt beschermd als monument. Het Onroerendergoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgooden die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Omwille van de bouwkundige aard van de onroerende goederen wordt de hoeve beschermd als monument. Een bescherming als monument biedt de beste garantie op de bewaring van de hier beschreven erfgoedwaarden. Een bescherming als monument laat ook toe om beheersdoelstellingen te formuleren voor oorspronkelijke interieurelementen.

2.4. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening van het beschermd monument omvat de verlaten vooroorlogse site ten noorden (perceel 377F) en de wederopbouwhoeve met directe omgeving (percelen 377G en 377M) met kapel (perceel 377D) ten zuiden. Het perceel met de verlaten vooroorlogse

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

site omvat ook de vroegere tuin (met L-vormige vijver) en de deels verjongde hoogstamboomgaard.

Bij de wederopbouwhoeve met directe omgeving zijn volgende elementen meegenomen:

- de boerenwoning met voortuin,
- de kapel en de toegangspoort,
- de erfoprit,
- het erf met de bewaarde erfaanleg,
- de hoevegebouwen rondom het erf en de overdekte mestvaalt in het midden,
- het kleine aansluitende perceel 377M ten zuiden van de wederopbouwhoeve.

Indien mogelijk vormen historische percelen het uitgangspunt bij de afbakening van beschermde monumenten. Bij de hoeve 'Madelstede' is het historische perceel - dat in 1928 ontstond bij de wederopbouw - echter niet bewaard. In 1928 was het perceel met (binnen)erf met daarrond het huis, de stallen en de schuur direct omgeven door een groot weideperceel. Tegen de achtergevels van de stallen en de schuur sloot onmiddellijk de huisweide aan.

Door de ruilverkaveling van de jaren 1980 werd deze huisweide echter herverkaveld en grotendeels gescheurd. Het perceel met erf, huis en nutsgebouwen werd vergroot met de voortuin (in 1928 nog een apart perceel) en twee kleine delen van de vroegere huisweide. Een strook ten oosten van de schuur en een smallere strook ten zuiden van de koeienstal werden circa 1980 toegevoegd. Deze stroken met bewaard weideaspect sluiten aan bij de achtergevels van deze gebouwen. Ook het ten zuiden aansluitende perceel 377M - een restant van de huisweide - bewaart het weideaspect. Bomen achter de koeienstal en deels ook achter de schuur (zuidoosthoek) begeleiden het silhouet van de wederopbouwhoeve. De bomen staan op de grens tussen het erfperceel (strook achter de koeienstal) en perceel 377 M. Bij gevolg strekken de boomkruinen zich ook over beide percelen uit. Perceel 377M is dus ook van belang in functie van het wortelgestel en de kruinen van de bomen. Naast het bouwkundig en archeologisch erfgoed maken houtige beplantingen met erfgoedwaarde onderdeel uit van het beschermingsdossier. Dit is het geval voor de bomen bij de vijver, het boomgaardperceel met afboording door imposante eiken, de voortuin met haag, de erfbeplanting én de bomen achter de schuur en de koeienstal.

2.5. Juridische toestand

2.5.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn geen beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat. Andere beschermingen ontbreken.

De hoeve is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed als: Hoeve Maedelstede, 1921-1940, ID-nummer: 30637.¹¹⁸ In de onmiddellijke omgeving (Ravestraat) zijn geen andere items opgenomen in de vastgestelde inventaris.

2.5.2. Ruimtelijke Ordening:

De hoevesite bevindt zich in agrarisch gebied.

2.5.3. Natuur en Bos:

Op de Biologische waarderingskaart wordt de perimeter van de bescherming ingekleurd als biologisch minder waardevol (onder meer het erf) over waardevol tot zeer waardevol.

¹¹⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016 en 2017: *hoeve Maedelstede, 1921-1940* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/30637> (geraadpleegd op 10 oktober 2018).

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

Volgende elementen worden vermeld: soortenarm permanent cultuurgrasland, veedrinkpoel, bomenrij met dominantie van zomereik (*Quercus robur*), bomenrij met dominantie van (al dan niet geknotte) wilg (*Salix* sp.), bomenrij met dominantie van gewone es (*Fraxinus excelsior*), een houtkant.

2.5.4. Landbouw en Visserij:

De perimeter van de bescherming is gelegen in het Focusgebied nitraat van het mestdecreet (01.01.2018).

De verlaten vooroorlogse site is volgens landbouwgebruikspercelen (LV 2017) grasland. De zone ten oosten van de verlaten site, en ten oosten en ten zuiden van de wederopbouwhoeve voedergewassen. Tot deze laatste zone behoort het perceel 377M.

2.5.5. Water:

De perimeter van de bescherming ligt in een beheersgebied waarbinnen een beheersovereenkomst waterkwaliteit kan afgesloten worden.

Volgens de Watertoets - Overstromingsgevoelige gebieden 2017 ligt een deel van de perimeter, waaronder de hoeve tot het gebied waarbinnen overstromingen mogelijk zijn.

2.5.6. Landinrichting/ andere projecten:

Ruilverkaveling (datum akte 22/12/1978)

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

opgenomen. Deze worden hier overgenomen, en bijkomend gespecificeerd voor houtig erfgoed:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren. Specifiek voor houtig erfgoed betekent dit de fysische toestand van de bomen, struiken, hagen (...) en hun standplaats regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen. Specifiek voor houtig erfgoed heeft dit zowel betrekking op de beplanting als op de standplaats ervan;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Niet uitgegeven bronnen

Brugge, kadasterarchief West-Vlaanderen:

- 207 mutatieschetsen

Brussel, Algemeen Rijksarchief:

- Archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten, nrs. 4308 ('Madelstede'), nr. 4105 ('West-Bellegoed').

Agentschap Onroerend Erfgoed,

- Fotoarchief van de inventarisatie in de jaren 1980.

Familiearchief Vandenberghe-Goemaere.

Archiefinventarissen

NOTEBAERT A., NEUMANN C. & VANDEN EYNDE W. 1995: *Inventaris van het archief van de Dienst der Verwoeste Gewesten*, Algemeen Rijksarchief. Toegangen in beperkte oplage 270, Brussel.

Werken

BACCARNE R. & STEEN J. 1975: *Boezinge na 1914-1918*, Wervik.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

BACCARNE R. & STEEN J. 1979: *Boezinge 1914-1918 : gasaanval, 2de slag om Ieper*, Wervik.

BAKELANTS I., CALDERS A., BRAL G.J. & COOLEN B. 1986: *Gloed van glas*, Brussel, ASLK, (tentoonstellingscatalogus).

BONNEURE F., DEMEESTER B., FONTIER J. & LE LOUP W. (red.) 1992-1994: *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars* (8 delen), Kortrijk.

BOUSSEMAERE N. 2013: *De glas-in-loodramen in de Sint-Michielskerk van Boezinge*, Boezinge.

CHIELENS P. 2006: De Tweede Slag bij Ieper, in: CHIELENS P., DENDOOVEN D. & DECOODT H., *De laatste getuige. Het oorlogslandschap van de Westhoek*, Tielt, 25-30.

DEDEURWAERDER J. 1998: English, Joe (eigenlijk Joseph) A.M., in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo.

DEGRANDE V. 2012: "Langs deze weg zet gene voet". *De Kapelletjes van West-Vlaanderen, Regio Ieper*, Assebroek.

DELEPIERRE A.-M., HUYS M. & LION M. 1987: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie West-Vlaanderen, Arrondissement Ieper, Kanton Ieper*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 11N1, Brussel-Turnhout.

DEWILDE J. 1988: *Maurice Deraedt: beeldhouwer-schilder 1881-1955*, Ieper. (Brochure bij gelijknamige tentoonstelling in de Stedelijke Academie voor Beeldende Kunsten)

DEWILDE M. & GOEMAERE L. 2010: Ferme des Paratonnerres, in *Spaenhiers. Jaarboek 2009*, jg. 17, Spaenhiers vzw, 2010, p. 273-285.

LOODTS P. 1961: *Hervé Lesceux. Sous le signe de la Croix-Rouge. Journal d'un brancardier de la Grande Guerre*, Chimay, 1961.

NEL R. 1922: *Boesinghe ou les Combats de la 87e Division Territoriale sur l 'Yser*, Rennes.

RONSE A. & RAISON T. 1918: *Fermes-types et constructions rurales en West-Flandre*, Brugge, Charles Beyaert, 2 dln.

RONSE A. & RAISON T. 1918b: *Landelijke bouwingen - algemene raadgevingen - Ontwerp tot het opbouwen van eene Kleine Hofstede - Mekanieke toepassingen*, Brugge (kortere samenvatting in het Nederlands Ronse & Raison 1918).

STEENO O.P. 2007: Roderburg, Frédéric (Fritz en Frederik), brandglasschilder, in *Nationaal biografisch woordenboek*, deel 18, Brussel, Paleis der Academiën.

STICHELBAUT B. & CHIELENS P. 2013: De oorlog vanuit de lucht: 1914-1918: het front in België, Brussel: Mercatorfonds.

VANDENBERGHE J. 1989: Een schrijnend oorlogsrelaas (deel 1), in *De Boezingenaar. Tweemaandelijks tijdschrift over Boezinge en Zuidschote*, jg. 16, nr. 4, p. 91-92.

VAN IMPE E. & ANSEEUW A. 2010: *Het Gekwetste Gewest - Archiven van de wederopbouwarchitectuur in de Westhoek*. In: *Bibliotheek- & archiefgids*, 86, 1, 2-8.

VANLANDSCHOOT R. 1998: Gebedenboek van den Vlaamschen Soldaat, in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt, Lannoo.

Beschermingsdossier: Wederopbouwhoeve 'Madelstede' met gedenkkapel en verlaten vooroorlogse site, monument

VERDAM J. 1976: *MiddelNederlandsch Handwoordenboek*, 's Gravenhage.

WOESTENBORGH B. 2007: *De grote volte : geschiedenis van de landelijke rijverenigingen*, Leuven, Davidsfonds.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Cultuurgoederen

De voor bescherming voorgedragen cultuurgoederen zijn in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplistings van de cultuurgoederen, een beschrijving als een motivatie.

5.4. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen en kadastrermutaties, dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.5. Criterionota

5.6. Historische nota